

“जाता पञ्च मतिभुतावधिमनःकैवल्यपुत्राः प्रभोः, तन्मध्ये श्रुतनन्दनो भगवता संस्थापितः स्वे पदे ।
अङ्गोपाङ्गयुतश्च पुस्तकगजाध्यारोहलब्धोदयः, सिद्धान्ताभिधभूषतिर्गणधरामात्यश्चिरं नन्दतात् ॥ १ ॥”

अतो ज्ञानस्य पुस्तकस्य च यथाशक्ति भक्तिः कार्यी । यथाऽमुत्र परत्र च सर्वसौख्यसंयन्तिः स्यात् । स-
कलकलाश्च चिलसन्ति । यश्च ज्ञानपुस्तकयोराशातनां करोति, स निविडज्ञानावरणीयकर्म बद्ध्वाऽनेकदुःखवि-
भागी महामूर्खश्च जायते, यथा कामदेवः । यदि च पञ्चादपि ज्ञानपुस्तकयोर्भक्तिं करोति, तदा सुखी भोगी
विद्याश्च भवति, यथा स एव कामदेवः पञ्चात्प्रीढराज्य-प्रताप-विद्या-कला-पात्रं जातः । तथा यदि कोऽ-
पि जीवो जन्मतोऽपि यावज्जीवं सर्वप्रकारैर्ज्ञानमाराधयति, तदा सर्वदेव स सर्वसौख्यपात्रं स्यात् महाप्राज्ञ-
श्च, यथा कामदेवस्यैव भावोऽभङ्गुरभागया सौभाग्यमञ्जरी । तथाहि-

अत्रैव जम्बूद्वीपे भरतक्षेत्रे श्रीपञ्चमतीर्थङ्करश्रीसुमतिनाथवारकेऽयोध्या नाम नगरी वर्तते ।
पूर्वं प्रभुश्रीऋषभस्य राज्य-प्राज्यप्रतिष्ठासमये निरीक्ष्य ।
विनीतलोकान् भरते विनीते-त्यारव्यां पुरीं स्थापितवान् हरिर्याम् ॥ १ ॥

असंख्यकालेऽतिगते विपक्ष-लक्षैरयोध्यस्फुटवीरकोटैः ।

निवासभावादप्य साप्ययोध्ये-त्याख्यां क्षितौ लक्षणया प्रपेदे ॥ १ ॥

तस्यामयोध्यानगर्यां वर्यांशुजालदेदीप्यमानभालः प्रबलपराक्रमाक्रान्तभूपालः प्रत्यर्थैसाधिकालः

समुल्लवलाशोपगुणविशालः श्रीसूरदेवनामा महीपालः प्राज्यं साम्राज्यं भुङ्क्ते ।

यस्य प्रतापतपनः स्फुटभासुरश्रीः, संपूर्णमण्डलयशःशशभृच सौम्यः ।

यौ संगताविह तिरस्कृतस्तर्मांसि, नित्यं जगत्सु किल कस्य न चित्रमेतत् ॥ १ ॥

तस्य च कान्ता सहजनिर्मलस्यान्ता पापमार्गचलनं प्रति परिआन्ता शीतलशीलच्छायातनुतलविश्रा-
न्ता पद्देवी सूरकान्ता । सा च भर्तुः प्रसादेन सकलसंसारसुखानि भुञ्जानापि पूर्वकृतकर्मवशादपत्यसुखं न
प्राप । अन्यदा मनोमुदा क्रीडार्थं निजायासद्वारिकायाऽशोकवनिकामध्यं गत्वा अशोक-पुष्पाग-नाग-प्रि-
यदु-पाटला-सहकारसारघृक्षलधर्मीं विलोकमाना प्रौढग्रासादमध्ये कामदेवमतिमां प्रणम्य गवाक्षे शीतला-
निलपानाधोपचिष्टा ।

अथ दृष्टाऽनया गवाक्षविचरेण विलोकमानया तरुतले निजबालकान् खेलयन्ती कुक्कुटी । तबथा-
चरणगेणे भूमिं विलिहन्ती बालए पलोयंती । पक्वेहिं च्छायंती पिष्टीए पुणोवि रोवंती ॥ १ ॥

सुहमज्जे निपयसुहं पक्खिविय पुणो पुणो बुणिं दिती । कुक्कुुरवं कुवंती कीलंती कुक्कुडी विद्या ॥ २ ॥

अथ राश्री निजबालैः क्रीडन्ती कुक्कुटीं दृष्ट्वाऽनपत्यतादुःखं स्मृत्वा महादुःखातां मनस्वेवं चि-
न्तयामास । धन्याऽस्तौ तिरश्च्यपि कुक्कुटी, या सदा निजापत्यक्रीडासुखमनुभवति । यतः-

ते धन्ना जाण घरगणम्मि दीसंति धूलिघवलाहं । उट्ठंत पढंत रढंत नेंव दोतिन्नि छिमाहं ॥ १ ॥

अथवा-यत्र नास्ति गुणगौरवपूजा, यत्र न स्वजनसङ्गतिरुच्चैः ।

यत्र नो लघुलघूनि शिशुनि, हन्त तान्यपि गृहाणि गृहाणि ॥ २ ॥

किञ्च-अपुत्रस्य गृहं शून्यं, दिशः शून्या लघान्धवाः । मूलस्य हृदयं शून्यं, सर्वशून्यं दरिद्रता ॥ ३ ॥

तोयं विना तटाकः, सुरन्द्रं विना नाकः, न्यायं विना मृमान्, दानं विना श्रीमान्, विनयं विना शिष्यः, पत्र-पुष्प-रत्नानि विना वृक्षः, प्रज्ञां विना छात्रः, जीवं विना गात्रम्, प्राणं विना यथा न शोभते यदर्नं, तथा पुत्रं विना सदनम् । अतः सर्वथा मन्दभाग्याऽहम्, याऽनेकभूपालप्रणतपादारविन्दमहानरेश्वरप्रसादपात्रमपि भूत्या चिन्तितमात्रोपस्थितसकलवस्तूनि लभमानाऽपि मनागपि नापश्यसुखं प्राप्नोमि । ततः किं कार्यं प्राज्येन राज्येन, किं कार्यमनेकसारनिवेदनेन महादेवेन, किं कार्यं मनोहारेण नगरेण, किं कार्यं संपुन्दरस्वरूपेण रूपेण, किं कार्यं कल्पद्रुमानुवादेन महाराजप्रसादेन, किं कार्यमुदारैः शूद्रारैः, किं कार्यमनुकुलैः, किं कार्यं सर्वरागमूलस्ताम्बूलैः, किं कार्यमपरैरपि स्फारैरलंकारैः, किं कार्यं स्नेहगेहेन देहेन, हा किं कार्यं भव्येनापि जीपितव्येन, सर्वथा न शक्यमपि क्वापि स्थातुम्, पक्वचालुकमिव स्फुरति मे हृदयं महादुःखेन, किं करोमि, क्व गच्छामि, कस्याग्रे कथयामि ।

हा मातः ! किमहं जाता हा पितः ! पालिताऽस्मि किम् । हा भर्तः ! परिणीता किं यदेव दुःखिताऽभवम् ॥ १ ॥

झोली दुडी किं न मूढ किं न हूअ छारह् पुंज । न सहत जिम हूं एवही दूप दवामल गुंज ॥ २ ॥

इत्यादिमहाशोकसंकुलचिता चिन्ताकल्लोललितजीविता महाऽऽत्तं ध्यानपतिता भूमिकानिवेशितदृष्टिः करतलन्यस्तमुखी पादाङ्गुष्ठेन पृथिवीं खनन्ती दीर्घोष्णनिःश्वासीरोष्ठसंपुटं धमन्ती स्थूलस्थूलाश्रुधाराभिर्भू- तलं सिञ्चन्ती यावता सूरकान्ता राज्ञी महादुःखमनुभवति, तावता तस्याः परिवारमुखेन तत्पद्महादेयीदुःखं विज्ञाय विच्छाद्यवदनः समुत्सुकमनाः सूरदेवो राजा झटिति सिंहासनं मुत्तया त्वरितत्वरितपदैस्तत्र समागतो दुःखपूरपूरितचित्तमधोमुखीं देवीं निरीक्ष्य करे धृत्वा पुरः स्थित्वा हा देवि ! कस्मादकस्मादसावेता- बान् शोकः क्रियमाणोऽस्ति इत्यवादीत ।

राज्ञी च महादुःखचिन्तासंकुचितलोचने सहसोन्मील्य पुरःस्थितं प्राणप्रियं विलोक्य हा ? पादावधारितः पृथ्वीपतिरपि न ज्ञातः शून्यतया, न च कुलस्त्रीसमुचितोऽभ्युत्थानादिविनयः सत्पापिताः, इति दग्धो परि स्फोटकतुल्यं दुःखोपरि दुःखं बिभ्रती सहसाभ्युत्थाय प्राणप्रियपादपोलीं चने दत्वा सूर्यांस्ते कमलिनीव मुकुलितमुखी पूर्ववदेवास्तोकशोककलेशमनुभवन्ती योजिताञ्जलिः पुरतः पाञ्चालिकेव निश्चलाऽतिष्ठत् ।

अथ राजा निजवस्त्राञ्चलेन राज्ञीनेत्रे प्रमाज्यं स्नेहसाया सुधामधुरया बाचाप्रोवाच—“देवि ! कोऽयमाकस्मिन् शोकः, न पश्यामि खलु मनागपि शोकहेतुम् । यतस्तव पितुर्गृहे कुशलिनी मातापितरौ, विजयिनो बान्धवाः, सुखवान् सकलस्वजनलोकः । अत्रापि मयि सुप्रसन्ने को नाम किङ्कर इव तवादेश नो कुरुते, को नाम मनसाऽपि त्वपि वैरूप्यं चिन्तयति, के नाम मनोरथास्तव न पूर्यन्ते । एवं सति बह्वं देवि ! किं ते दुःखम् ?

पदेयं पाप्महतादर्पण इय दृश्यते विच्छायावदनम्, जलछिन्नवस्त्रादिव गलन्ति नेत्रद्वयादश्रुबिन्दवः, दवानला-
 भ्रष्टकाष्ठमिव दंदणते हृदयम्, ग्रीष्मातपतप्तवालुका इव जाज्वल्यन्तेऽङ्गानि, निद्रां गतस्येव धत्ते शून्यतां
 मनः, तदाशु सुख मीनम्, द्रुहि शोककारणम् ।” इत्येवं महाग्रहपूर्वकं पुनःपुनः पृच्छति पृथ्वीनाथे निःश्वस्य
 गदगदररं फथमप्युवाच देवी—“ हा निष्पुत्राऽहं मन्दभाग्या ” इति । तच्च श्रुत्वा निर्मलदर्पणतले पुरास्थपदा-
 र्धयत् तत्कालं हृदये संक्रान्तसकलदुःखश्रीसूरदेवः सुचिरं विमृश्य स्नेहलया दृशा दुग्धधारयेव सिञ्चतुवाच-
 “ देवि ! प्राणप्रिये ! अहमपि जाने आत्मीये महाशल्यमेतत् । यतः—कुलदीपकमेकं नन्दनं विना मूलतो-
 ऽप्युच्छिद्यन्ते सर्वे धर्मकर्ममार्गाः । प्रलीयन्ते वर्धमानोत्तरोत्तरमनोरथाः । नश्यन्ति पूर्वजपुण्यप्रबन्धाः । परं
 किं क्रियते ? न कोपि प्रतिमल्लः कर्मणाम् । यदुक्तम्—

यथायथादृशं येन कृतं कर्म शुभाशुभम् । तत्तावत्तादृशं कर्म फलस्येव न संशयः ॥ १ ॥ किञ्च—

उदयति यदि भानुः पश्चिमायां कदाचित्, प्रचलति यदि मेरुः शीततां याति बहिः ।

त्रिकसन्नि यदि पद्मं पर्वताग्रे शिलायां । न च भवति हि मिथ्या भाविनी कर्मरेखा ॥ २ ॥ अपिच,

यद्भावं तद्भवत्येव, नाभावं तु भवेत्स्वचित् । वल्मिकादिन्द्रचापः स्यान्न तु रत्नाकरादपि ॥ ३ ॥ ततो देवि !
 मा रोदीः, धीरा भव, मनःप्रसन्ति भज, सर्वं भव्यं भावि, ” इति राज्ञोवचनं श्रुत्वा किञ्चित्सा रोपेव ज-
 गाद देवी—“ नाथ ! मैवमुदासीनं वचोऽवोचः । नहि विचक्षणेन भवितव्यैकचित्तेन भाव्यम् । किन्तु कार्य-

सिद्धिं वाञ्छता यथोचितोपक्रमः कार्यः । उक्तं च—

उपक्रमादेव हि कार्यसिद्धिरुपक्रमादेव कुटुम्बवृद्धिः । उपक्रमादेव हि कष्टभङ्ग उपक्रमादेव हि तार्थसङ्गः ॥ १ ॥

ततो महाराज ! नैमित्तिकान् दृच्छ, तीर्थानि गच्छ, दानानि यच्छ, तर्पांसि तप्यस्व, मन्त्रान् जज्ञप्यस्व, कुलदेवतामाराधय, विद्याः साधय, यथा विलीयन्तेऽन्तरायाः, क्षीयन्ते दुष्टकृता माया, उज्जृम्भन्ते कल्याण-
कथाः, सिध्यन्ति सर्वे मनोरथाः ।” इति ध्रुत्वा जगाद राजा “देवि ! युक्तमुक्तम्, तथोपक्रमो करिष्यते सर्व-
मनोरथसिद्धिर्भविष्यति” इत्येवं वदति भूपालेऽनाहतगम्भीरदुन्दुभिध्वनिरारामदेशोपरि बभूव । तं च श्रुत्वा-
तीव हृष्टमना महीपतिः नूनमस्मादाकास्मिकशकुनादस्मन्मनोरथसिद्धिर्भविष्यति । इति चिन्तयन् यावद्-
ध्वमालोकयति, तावत्पश्यत्युदञ्चन्मरीचिचीचिभिर्गगनतलमापूरयन्ति चलत्पताकाभिः प्रवृत्त्यन्ति बाह्या-
रामं प्रत्यवतरन्ति देवविमानानि । “किमेतद्” इति विचारयन्नरेशः शीघ्रमेव सभामागत्य यावन्निविष्ट-
स्तावदारामपालकः प्रणम्य विज्ञप्तवान्—“हे देव ! केवलज्ञानी कोऽपि शुनीश्वरः संप्रति तव पुरारामभूमौ
समवसृत्य देवतानिर्मितकनकमलमलञ्चकार । विमानाधिष्ठः सुरसमूहोऽवततार” । राजापि तस्य पा-
रितोषिकदानं दत्त्वाऽहो दिष्ट्या केवलिनं नत्वा “निष्पापाः निःसंदेहाः सिद्धसाध्याश्च भवामः” इति
सानन्दं वदन् सान्तःपुरपरीवारो महत्या ऋद्ध्या वनमध्ये गत्वा, विधिना केवलिनं नुत्वा नत्वा च यथोचि-
क्षितिपीठे निविष्टवान् । ततः—केवली सुधामुखा वाचा धर्मदेशनां प्रारम्भे—

सुकुलजन्म विभूतिरनेकधा प्रियसमागमसौख्यपरंपरा ।

नृपकुले गुप्ता विमलं यशो भवति धर्मतरोः फलमीदृशम् ॥ १ ॥

तथा--यदौर्भाग्यमनाथता विकलता नीचे कुले जन्मता दारिद्र्यं स्वजनाञ्च यत्परिभवो दौस्थ्यं परप्रेष्यता ।

पुत्राप्राप्तिरनिर्धृतिः कुशयनं कुल्ली कुसुक्तं रुजः सर्वं पापमहीरुहल्य महतो व्यक्तं फलं दृश्यते ॥ २ ॥

इत्यादि । ततश्चैतां देशनां श्रुत्वा महीपालो मुनीश्वरं नत्वाऽप्राक्षीत्--“ भगवन् ! केन कर्मणा मम

देव्याद्यानपत्यता दुःखम् । ” केवली प्रोवाच--“ राजन् ! अत्रैव द्वीपेऽत्रैव क्षेत्रेऽचलग्रामे विक्रमः कौटुम्बिको-
विक्रमदेवी भार्या, तयोरपत्यानि प्रातिवेदिमकब्राह्मणबालैः सह क्रीडन्ति । अन्यदा निष्पन्नकृधिकर्मवो-

क्षणाय तौ क्षेत्रं गतौ । निजबालैः सह विप्रयालान् फलिकाचिर्भेटादि भक्षयतो दृष्ट्वा महाकोपादूचतुः--
‘ रे रे ! दुराचाराः केनाकारिता भवन्तः, सर्वमपि क्षेत्रं भक्षितम्, यत्क्रियते युष्माकं तत्सर्वमपि स्तोकम्,
परं किं क्रियते ? प्रातिवेदिमकत्वदाक्षिण्यं महत्, रक्षकस्यापि प्रातिवेदिमकापत्यानि भवन्ति, इति ॥ ’ पु-

नः पुनर्भणनात्सन्तानान्तरायकर्म बद्धम् । अज्ञानभावान्न पश्चात्तापः कृतो न चालोचितम् । ततो गृहं गता-
भ्यां ताभ्यां कदाचिन्मासोपवासिमुनेर्घृतसिना संयुतं पायसं भावभक्त्या दत्त्वा भोगफलं कर्मोपाजितम् ।

तेनेदं युवाभ्यां राज्यं प्राप्तम्, सन्तानान्तरायकर्मणा चानपत्यतादुःखमिति । ” केवलिवचसा निजं पूर्वभवं
श्रुत्वा राजा राज्ञी चाहो अज्ञानभावात्कथं जीवा लीलयेव कर्मबन्धं कृत्वाऽऽमानं क्लेशसागरे पातयन्ति । धिग-

धिग् भाषाभ्याम्, कीदृग् दुष्टु भाषितम् । नातः परं मनसापि कस्याप्युपरि चिरूपं विन्तयिद्यावः । प्रभो ! प्रसादं कुरु. प्रायश्चित्तं देहि, अस्मान्महापापाग्निस्तारय, इति पुनः पुनर्वदन्ती मनःशुद्धयाऽऽत्मानं 'विन्दन्ती केवलिनं प्रणेमतुः । केवल्यप्यबोचत्—

सुरेन वध्यते कर्म, तद्विपाकस्तु दुस्तरः । हसन्ती गर्भमादत्ते, रुदन्ती तं विमुञ्चति ॥ १ ॥

किञ्च—रष्ट-यड-निदत्त-निकाचितमेदाबतुर्विधमिदं कर्म तत्र यथा सूचिकापुञ्जः दृष्टव्यां मुक्तः परस्परं रष्टस्तावदेव विपिडतस्तिष्ठति, यावत्कस्य करः क्रमो वा न लगति, तस्मिन् पुनर्लगेने विशरारुभावं भजते । एवं यत्कर्म सोपयोगस्यापि सहसाकारेण लग्नमालोचनमात्रेणापि मिलीयते तत्सृष्टमुच्यते । स एव शचीराशिर्देवरकपद्मः करां हि स्पृशेऽपि न पृथग्भावं याति, किन्तु यन्धे छोटिते सति । एवं कथादिप्रमादाज्जातप्राणातिपातादिदोषैर्निबद्धं यत्कर्मालोचनाप्रतिक्रमणाभ्यां क्षीयते तद् यद्वमुच्यते । स एव शचीसमुदायो बन्धबद्धो यथा यथा बिरं तिष्ठति तथा तथा तासां काष्ठेन मिथो बद्ध इव जातो बन्धे छोटितेऽपि न हि पार्थक्यं प्राप्नोति, किन्तु तैलम्रक्षणाग्नितापलोष्टघर्पणादिवद्ब्रूपक्रमेण । एवं यत् कर्म धावनचलग्नादिदर्पणोपेत्य करणरूपाकुट्टिकया बोपाजितं चिरमनालोचितत्वाज्जावप्रदेशैः सह गाढं निबद्धं तीव्रपक्षात्तापनिन्दाशुरुदत्तधोरयाण्मासादिकादितपसा प्रलीयते तत्रिधत्तमभिधीयते । तथा स एव सूचीकलापोऽग्निधमातो लोहघनकुहितो लोहमयपिण्डभावं प्राप्तो बहुनाऽप्युपक्रमेण पृथक्त्वं नैव याति, किन्तु यथा लोहपिण्डः कृतस्त-

धा चेद् भद्रस्य भद्रत्वा नवीना घटयन्ते तदा ताः पृथक् पृथक् सूचयः स्युः, एवं यत्कर्म जानता जीवेनाकु-
ट्टिकया कृतं महादुष्टभावेन च भग्यमेतच्चक्रे पुनरपीत्यमेव विधास्यामि, इति पुनः पुनः सप्ततमनुमोदितं
मनागल्पनालोचितत्वाज्जीवप्रदेशैः सह गार्हक्यं प्राप्तम्, तच्च यथा कृतं तथैव चेदनेन घोरतपसा वा
क्षीयते नान्यथा, इत्येतन्निकाचितं कथ्यते ।

‘भयदृग्भां च पूर्वभवे’ “रक्षकस्यापि प्रातिवेदिमकापल्यानि भवन्ति” इति दुष्टपापवाक्यानां पुनः पुन-
र्भणनात्तदनु कदाचिदनालोचितत्वाशिकाचितप्रायमपत्यान्तरायं कर्म बद्धम् । एतच्च बहुतरमेतावत्कालं
श्यमनुभवनादधुना च निन्दागर्हादिपूर्वमालोचनातिक्रयन्मात्रं क्षीणं शेषं च दशविधप्रायश्चित्तान्तर्गतपष्ट-
भेदविशिष्टतपोरूपप्रायश्चित्तेन क्षयं यास्यति । तप प्रायश्चित्तं च श्रीआदिदेववारके उत्कृष्टं द्वादशमासिकम्,
मध्यमद्वयशक्तितीर्थं क्रयारं ऋष्टमासिकम्, अपश्चिमजिनश्रीवीरवारके पाणमासिकम् । “तवमा निकाह-
याण वि कम्माण लभो हवइ नियमा” इति हि सर्वज्ञैश्चलिचः । अनुज्ञात चेदं तपः कर्मनिर्जरार्थम् । “नो
इह लोगद्वयाण तपसहिद्विज्जा, नो परलोगद्वयाण तव महिद्विज्जा, नो कित्तिवन्नसइसिलोगद्वयाण तवमहि-
द्विज्जा, तप्पत्थ निज्जारद्वयाण तव महिद्विज्जा ।” ततोऽवशिष्टदुष्टान्तरायकर्मनिर्जरार्थमष्टोत्तरशताचार्याम्बरं
तपः प्रायश्चित्तं युवयोर्धत्ते । तच्च सम्पत्तयमूलद्वादशआद्यव्रतधारिणामतीव सफलं स्यात्, इति सर्वं सन्य
सत्तत्वरूपं द्वादशव्रतपिचार भगवान् व्याख्यातवान् ।

अथ च पृथिवीपतिः सपत्नीकोऽपि महता संवेगद्वेगे पूर्वभवाचीर्णं स्वकीयदुश्चरितं सर्वं समयगालोच्य तादृशोभ्यः पापेभ्योऽपुनःकरणेन निजं मनः संकोच्य केवलप्रोक्तं प्रायश्चित्तं प्रतिपद्य सद्यः सम्यक्तवालङ्कृतं आधरुधर्मं स्वीकृत्य महाभक्त्या भगवन्तं नमस्कृत्य यावत्पुरं प्रति प्रचलति, तावत्पुरः प्रादुर्भूतः प्रभूतभूषण-भरमासूरः कोऽपि सूरः ।

स च व्यस्य ! पश्य पश्य कीदृशः श्रीपञ्चपरमेष्ठिमहामन्त्रस्य प्रभावः, कस्य नाम नाश्वर्यं कुरुते विचित्रं मे चरित्रम्, तदागच्छ स्वच्छमते ! भगवन्तमेवं पृच्छ, अनपत्यतादुःखस्य जलाज्जलिं पृच्छ । भासवति सर्वान्धकारतिरस्कारं कुर्वति कोऽर्थः । प्रदीपेन, इति भूपतिं याही धृत्वा श्रीकेवलिनः प्रदक्षिणाश्रयं दत्त्वा भूतलमिलद्भालं भक्त्या भगवन्तं प्रणम्य सम्यग् योजिताञ्जलिः प्रपच्छ निजपूवंभवोदन्तम् । केवली प्राह-
“ अत्रैव जम्बूद्वीपे भरतक्षेत्रेऽयोध्यायां प्रथमतीर्थंकरश्रीऋषभपुत्रः श्रीभरतश्चक्रवर्ती यन्मूव । स चान्यदा आदानाकार्याद्यप्रभृति मदावासे भोज्यं नित्यम्, धर्मध्यानं कार्यम् । “ जितो भवान्, चरुते भयं, तस्मान्मा-
ह न, मा ह न इत्यादि ममादर्शं रूपं पश्यतोऽग्रे पठनीयम् ” इत्यादिशत । तेषु च तथा कुर्वन्तु प्रत्यह भो-
क्तारो चरुन्ते. ततस्तेषां संख्या न लभ्यते, अतो वयं किं कुर्म इति सूपकारैर्विज्ञप्तः सम्यग्धर्मं परीक्षां कृत्वा शुद्धश्रद्धानां हृदये फाकिणिरत्नेन रेखात्रयं चक्री चक्रे । तत्पठनार्थमर्थवेदान्, विधाय, पट्टपणमासातिक्र-
मेण परीक्षां चाकरोत् । भरतेऽथ मोक्षं प्राप्ते तस्याष्टसंतानिभिरादित्यशोमुखैर्भरताद्धं मुक्तम् । ते आ-

द्वाद्य तथैव भोजिताः । ततोऽपरैरपि तदंश्यैः श्रीअजितनाथं यावत् आदा गौरविताः । ते च मा हन मा हन
 इति पाठात्काले द्राक्षणा इति आख्याताः । तेषां वंशोऽसंख्ये काले गते तव पूर्वभवे तव प्रातिवेदिभक्तः
 सोमशर्मन्ब्राह्मणोऽभूत् । यस्य बालाः क्षेत्रे भवदुर्भ्यां पूर्वभवे शप्ताः । स च विप्रः क्रियावानपि कुसंसर्गा-
 न्मांसलुब्धः स्वभार्यीं प्रोचे—“ नित्यं मत्कृते मांसं प्रक्तव्यम् । ” सा च तथा करोति । अन्यदा राज्ञौ
 संस्कृतमयूरमांसे माज्जरभक्षितेऽन्यमांसालाभेऽनाथबालं मृतं संस्कृत्य ददौ । विप्रश्चापूर्वास्यादात्तज्ज्ञात्वा
 महामांसलुब्धः प्रत्यहं बालं घ्नन् राज्ञा निर्वासितोऽरण्ये पलादौ जातः । एकदा पथि गच्छतः साधून् हन्तुं
 धावितः । साधुभिश्च परमेष्ठिपाठात् स्तम्भितः प्रयोधितो नमस्कारं पाठितश्च, हिंसां मुत्तया गिरिगुहायां
 स्थितौ लोकैर्ज्ञात्वा हतः परमेष्ठिमंत्रध्यानात्स्वर्गं च गतः, सोऽयम् । ममैषा कुतो देवर्द्धिरिति ज्ञानोपयोगा-
 न्नमस्कारफलं ज्ञात्वाऽआस्माच्चान्तुमागतः । त्वां प्राग्भवमिदं निरीक्ष्य नमस्कारमाहात्म्यज्ञापनार्थं स्वपूर्वभ-
 वमस्मानप्राक्षीत् ।

अथ श्रीसुरदेवो राजा केवलमुखादिति श्रुत्वा चमत्कृतचित्तोऽचिन्तयत्—“ अहो श्रीनमस्कारस्य म-
 हिमा, यद् ध्यानादेर्विधो बालहत्याकारकोऽपि स्वर्गं गतः । तदेतदेव ध्यायते । ” इति विचिन्त्य नमस्का-
 रस्य स्वरूप-फल-जापविधीन् प्रपच्छ केबली प्राह—

रागद्वेषकसादृ इदियाणि य पचवि । परीसहे उबसग्गे नामयंता नमोऽरिहा ॥

इत्यादि नमस्कारस्वरूपम् ।

तथा-इह लोह अतथकामा आरुगं अभिरई अ निष्कृती । सिद्धी अ सग सुकुलप्पचायाई अपरलोण ॥
इत्यादि फलं चोत्तवा जापविधिं स्माह-“ यः किल पुमान् पवित्रदेष्टवस्त्रिसन्ध्यं विधिना जिनं पूज-
यित्वा तदग्रे सुखासननिविष्टः सुश्लिष्टौष्ठपुटो नासाग्रन्यस्तदृष्टिर्दन्तैरसृष्टदन्तः प्रसन्नवदनोऽग्रमन्तः स्थिर-
चित्तस्त्रिशुद्धिपालितशीलो विशिष्टतपोनिष्ठोऽलण्डोच्चलपालकप्रताक्षतैस्त्रिभःकृत्याष्टोत्तरशतं नमस्कारान्
जपति, स आस्तां स्वर्गादि सम्पद्, परिणामनैर्मल्पयशास्तीर्थकृद्गोत्रमन्युपार्जयति । यस्मान्वा नियन्त्रण-
या स्मर्तुं न शक्नोति सोऽपि यथासंपन्नयुक्तया लक्षजापं कृत्वा यदि लक्षाक्षतान् देवस्य वीक्षयति तदा
निर्मलसम्पद्गृह्णित्वं लभते । घोरपापकर्मापि यः पापनिवृत्तः कोटिजापावजु कोटितन्बुलान् वीक्षयति, सो-
ऽपि सर्वपापनिवृत्तः सप्ताष्टदशान्तः सिध्यति, परं मनःस्थैर्यानुसारेण सर्वत्र फलमिति । तदुपायो भग्य-
ते-इह जापस्त्रिधा पूर्वानुपूर्व्यां पञ्चानुपूर्व्यां अनानुपूर्व्यां च । तत्र यथोक्तपदानां क्रमात्पाठः पूर्वानुपूर्व्यां ।
अनया च जापो मतःस्थैर्यार्थं कमलपद्मेन कार्यः । स वैवस्वम्—

नाभिदेशोन्नयश्चाले ब्रह्मरन्ध्रमतिष्ठिते । ध्यातमष्टदले पद्मे तत्स्वमेतत्फलप्रदम् ॥ १ ॥

तन्नाथपदोच्चारे पद्मस्य कर्णिकायामष्टप्रातिहाय्योपेताः श्वेतवर्णा अर्हन्तो ध्येयाः । त्रितीयपदोच्चारे
ललाटोपरिस्थदले सिद्धासनोपविष्टा रक्तवर्णाः सिद्धाः । तृतीयपदोच्चारे दक्षिणकर्णोपरिस्थदले प्रबलनमुद्रया

सूरिमंत्रं स्मरन्तः सुवर्णवर्णां सूरयः । चतुर्थपदोच्चारं ग्रीवोपरिस्थपश्चिमदले शिष्यानागमं पाठयन्तो नीलवर्णां उपाध्यायाः । पञ्चमपदोच्चारं वामकर्णोपरिस्थदले कायोन्सर्गस्थाः श्यामवर्णाः साधवः । यदि वा पञ्चापि परमेष्ठिनः प्रोक्तपदस्थानेषु स्फटिकवर्णां ध्याताः सर्वकर्मक्षयाय सर्वव्याधिक्षयाय भवन्ति । इति केवलिवचः श्रुत्वा राजा विधिना नमस्कारं लक्षजापं विधास्यामि, इति निश्चित्य केवलिनं नमस्कृत्य “साधु त्वया कृतं यदहं परमेष्ठितत्त्वं ज्ञापितः, प्रत्युपकारकोटीभिरपि तवानृणो न भवामि” इति प्रीतिगिरा मिश्रदेवं विसृज्य पुरान्तः समेत्य देशान्तरमार्युदघोषणां कारयित्वा स्वस्थचित्तीभूय सपत्नीकः परमेष्ठिमन्त्रस्य यथोक्तविधिना लक्षजापं प्रारंभे । स चैवम्—

प्रातः स्तोकजलस्नानः शुचिर्भवेताव्यङ्ग्यासाः कृताचाम्लतपाः श्रीसर्वज्ञं पूजयित्वाऽखण्डशीलोऽखण्डाक्ष-
नैश्चतुर्विंशत्यधिकं शतत्रयं जपति, इत्थं मध्याह्ने मन्ध्यायां च । एवं चाष्टोत्तरशताचार्यैः साधिकै लक्षजा-
पे पूर्णं क्षीणमदोषमन्तरायकर्म । ततः पारणकृदिने सर्वजिनचैत्येषु महापूजां कारयित्वा, दीनादीनानुचित-
दानं दत्त्वा, सारस्मिन्गघाशनैर्घर्मिकान् भोजयित्वा, साधून् शुद्धाहारैः प्रतिलाभ्यं, सिताद्युतपायसादिना
पारणं कृत्वा, सर्वसंसारव्यवहारान् सत्याप्य, सुखं सुखाप ।

इतश्च कस्मिंश्चित्पुण्यवति जीवे गर्भं प्राप्ते कामदेवः समेत्य प्रभाभरेण सर्वां दिशो द्योतयन्तमपि किं
श्चिदन्तर्धूसरविम्वं शनैः शनैः सर्वतो दीप्तमण्डलं भास्करं ममोदरे प्रतिष्ठाप्य ईदृशं पुत्रं लभस्व ।’ इति

परं दृष्ट्वाऽदृष्टोऽभूत् । इति सुखमुप्ता राज्ञी स्वप्नं दृष्ट्वा मधुरगिरा बोधिताय राज्ञे प्रोवाच । राजापि
 “भास्करभासुरः सुतस्ते भावी परं विम्वान्तर्धूसरताहेतुं न वेदि ” इति जगाद । तावतो शंखध्वनिना
 सर्वपुरमापूर्य मङ्गलपाठकः पपाठ-

किञ्चिद्वृत्तरविम्बोऽपि पुतिभिर्घोतयन् दिशः । यः क्रमात्क्रान्तिमव्यिम्बो भायी सोऽर्को मुदे तु वः ॥१॥

अथ तत्स्वप्नफलं तां चोपयुतिं श्रुत्वा प्रमोदमेदुरा राजपत्नी शकुनग्रन्थि यद्वद्वा पूर्ववत् पुण्यानि कु-
 र्यती काले भग्यवेलायां सकललक्षणं पुत्रं प्रसूता । अपुत्रस्य पुत्रोत्पत्तिः प्रमोदहेतुर्विशेषतो महाराजस्य,
 इत्यनेके महोत्साहा जाताः । सूतकशुद्धेरनु स्वप्नानुसारेण ‘कामदेव’ इति नाम मातापितृभ्यां दत्तम् ।

स च शुक्लपक्षे शशीच नन्दनवने कल्पद्रुम इव प्रतिदिनं प्रवर्द्धमानः, कमलेषु राजहंस इवानेरु-
 क्षितिपालोत्संगेषु क्रीडमानः, कस्य नाम मुदं नाकार्पीत् । यावता पञ्चवर्षातिक्रमे कामदेवं नरदेवः सोत्सवं
 लेखशालायां सुमोच । तावता विपक्षपक्षपीडयमानान् निजदेशान् ज्ञात्वा भंभायादनपूर्वं सन्नद्य सारसैन्यः
 स्ययं देशरक्षार्थमवालीत् । कुमारश्च पण्डितेन यथोचितताडनया भाष्यमानोऽपि पूर्वकृतकर्मवशादक्षरमात्र-
 मपि न बुबोध । एवं षोडशवर्षाणि व्यतिक्रान्तानि । अथ राजा दैरिणो विद्राव्य देशस्वास्थ्यमुत्पाद्य पर-
 राष्ट्रदृष्ट्वपि निजामाज्ञां संस्थाप्य जितकाशी निजपुरमागात् ।

कुमारोऽपि पञ्चपताकातोरणादिना नगरमलंकायं संमुखं गत्वा भूतलमिलद्वभालो भूपालं नमाम ।

राजा प्रतिपदं जायमानापूर्वापूर्वोत्सवैः पुरान्तः प्रविश्य सिंहद्वारे सिधुरादुत्तीर्य सर्वोत्तमेलायां सौधान्तः
 सिंहासनमलंकृत्योपविष्टः । प्रणामपूर्वं पुरो निविष्टं स्पष्टराजलक्षणलक्षराजमानं प्रभूतभासा भ्रासमानं
 रूपनिर्जितवेष कामदेवं स्तुतं वीक्ष्य “सर्वगुणसंपूर्णोऽसौ मे पुत्रो यौवनं प्राप्तः, का नाम सा कन्या घन्या
 यस्याः पाणिग्रहणमस्मीं कायंते ।” इति यावच्चिन्तयति, तावत्प्रतीहारनिवेदितः कोऽपि दूतः सभामध्ये स-
 मेस्य भूपालं प्रणिपत्य निजागमनहेतुं प्रोवाच- “राजन् ! वाराणस्यां नगरीं सकलशत्रुसिन्धुरवित्राससिंहः
 श्रीवैरिसिंहः दृथिवीपालः प्रजाः पालयति । नस्य चान्तःपुरीरत्नं शीलकृतयत्नं प्रभूतगुणगुणावली । तयोः
 पुत्री निरुपमरूप-लावण्य-शील-कान्ति-मति-प्रज्ञाप्रमुखगुणपात्रं सौभाग्यतरुमञ्जरी सौभाग्यमञ्जरी । सा च
 सकलकलाः कलयित्वा नवतत्त्वादितिनीकविचारावगमाद्यदा सम्यक्सवदृढा जाता, तदा कलाचार्येण राजपा-
 श्वमानीता, राजा च निजोऽसंगे तां निवेक्ष्य परीक्षार्थं किं किं जानात्येति पण्डितं पप्रच्छ ! पण्डितेनोक्तम्-
 महाराज ! स्वयं परीक्षां करोतु । राजा-वत्से ! दत्ते पृच्छोचरम् ? कन्या-तातस्य गुरोश्चादेशात् । राजा-प-
 ण्डित ! प्रश्नं विधेहि । पण्डितः-वत्से ! सावधानीभूयोचरं देहि । कन्या-पण्डित ! यथारुचि प्रश्नय । अथ कथं प्र-
 श्नोत्तराणि भविष्यन्तीति सर्वस्मिन् सभालोके साश्चर्यं लक्षण-साहित्य-छन्दोऽलङ्कारादिविषयप्रश्नानामुत्तरे-
 पु कल्पनया दत्तेषु पण्डितः प्रमाणविद्यापरीक्षार्थं पूर्वपक्षमकार्षीत्-
 “वत्से ! अस्मिन्नसारे संसारे लक्ष्मीरेव सारं सर्वप्रकार्यसाधकत्वात् । तथाहि-सर्वयमार्थकामा-

नां लक्ष्मीः सिद्धिनिबन्धनम् । न तां विना यदेकोऽपि निर्मातुं शक्यते क्वचित् ॥ १ ॥ आस्तां सर्वकार्यप्रसाधक-
त्वम्, अस्याः प्रसादेन सर्वे दोषा अपि गुणा एव स्युः । यदुक्तम्—
कोपस्तेज इति ग्रहः स्थितिरिति क्रीदेति दुश्चेष्टितं, मायित्वं व्यवहारकौशलमिति स्वच्छत्वमित्यज्ञता ।
दौर्जन्यं स्फुटबादितेति धनिनामग्रे बुधैर्यद्यशाद्, दोषेऽपि व्यपदिश्यते गुणतया तस्यै नमोऽस्तु अत्रिये ॥ १ ॥

धनैर्निष्कुलीनाः कुलीनाः क्रियन्ते, धनैरेव पापात् पुनर्निस्तरन्ति
धनेभ्यो विशिष्टो न लोकेऽस्ति कश्चिद् धनान्यजंयध्वं धनान्यजंयध्वम् ॥ २ ॥

दुसुक्षितैर्व्यकिरणं न भुज्यते, पिपासितैः काव्यरसो न पीयते ।

न छन्दसा केनचिदुद्धृतं कुलं, हिरण्यमेवाजंय निष्फलाः कलाः ॥ ३ ॥ ”

इति पण्डितेनोक्तं कौकिलावत्कलरवं कुर्वती कन्या स्माह—“ पण्डितराज ! मैवं बोधः । मनुक्तमवधारय ।

अस्मिन्नसारे संसारे सारं भगवती सरस्वती, सर्वकार्यसाधकत्वात् । तथाहि—

धर्मार्थकामसिद्धीनां मुख्यबीजं सरस्वती । ज्ञानं विना यदेकोऽपि न कर्तुं शक्यते क्वचित् ॥ १ ॥

तथा लक्ष्मीप्रसादादोषाणां यो गुणव्यपदेशः स कृत्रिमः । परं सरस्वत्याः प्रसादादोषा गुणीभवन्तीति सत्यमे-
व तथाहि—

कोप-कदाग्रह-दुश्चेष्टितानि दौर्जन्य-मान-लोभाद्याः । ज्ञानप्रसादतोऽस्मी दोषाः क्षणतो भवन्ति गुणाः ॥ २ ॥

धनैर्निकुलीना इत्यादि यदुक्तं तदपि कृत्रिमम् । परं—

ज्ञानाद्भवेत्कुलीनत्वे ज्ञानान्मुच्यते पातकात् । ज्ञानात्परं न हि श्रेष्ठं ज्ञानमर्जय तत्सत्ते ! ॥ ३ ॥
इदं सत्यम् । युभुक्षितैर्व्याकरणमित्याद्यपि न सात्त्विकम् । यद्गुरुस्मसादाप्तज्ञानलेशो लीलयापि सुवर्णकोटी-
रुपाजयति । ज्ञानं च विना यशुपक्षिघृक्षा हेमकोटिभिरपि किं साध्यं साधयन्ति । तथा—

लक्ष्मीः सुवर्णरूपापि हस्तपादावलम्बिनी । भूयन्त्यन्तरात्मानं वर्णरूपापि भारती ॥ ४ ॥ ”

इति कन्योक्तं श्रुत्वा पण्डितोऽबोचत्—“ राजकुमारि ! विचारय मद्यच्चः—

वयोधृद्धास्तपोधृद्धा ये च धृद्धा बहुश्रुताः । सच ते घनबृद्धस्य द्वारे तिष्ठन्ति किङ्कराः ? ॥ ”

अथ कन्या, “अवधारयन्तु भाग्यलभ्या सभ्याः ! लक्ष्मीर्वास्तातः, सरस्वतीवान् पण्डितः, यदि लक्ष्मीरेव सार-
तया मान्या, तर्हि पण्डितः समुत्थाय राजानं प्रणमतु, नो चेत् ? सरस्वती मान्या ।” इति कन्यावाचमकण्यं रा-
जानं कथं नमति ? इति ॥ विद्वानपि पण्डितो विलक्षन्मुखोऽधो वीक्षामास । “अहो ! कुमार्या बुद्धिः, पण्डितो-
ऽपि कथं जितः इति सभ्यैर्योऽपि तेऽतीव संतुष्टो नरेशो” वत्से ! वरं धृष्टुं इति प्रोचे । कन्याऽऽध्याह—“सात !
यदि संतुष्टोऽस्मि, तदा यः कोपि कलासु मां जेष्यति स एव मां परिजेष्यति, इति वरं देहि, राजाऽप्येतत्प्र-
तिश्रुत्यामात्येन सहलोच्य पुरोपवने भूमिशुद्धिपूर्वं स्वयंवरमण्डपं समाहूतभूपस्थानार्थं सौधांश्च कारयन्
सर्वत्र राज्ञां राजकुमारानां चाकारणाय दूतान् प्रैषीत् । अहं पुनर्महाराज ! तव सपुत्रस्याहानार्थं प्रेषितः ।

अद्यतनदिनात् त्रिंशत्तमदिने स्वयवरमुहूर्तम् । ततः पादमवधारयतु देव ! ” ।

इति दूतेन प्रोक्तं श्रीसूरदेवः कामदेवमुखमालोक्य “वत्स ! स्वयंवरं गच्छ, स्वच्छमत्या पोडशवर्षाधीतकलाप्रमाणाः कन्यां परिणीय जयलक्ष्मीं वृणु ।” इत्यादिश्य दूतं सकृत्य विसृष्टवान् । अथ ताता-
देशात्कुमारः शुभेऽहि कृतप्रस्थानमद्भलः स्वीयं जाड्यस्वरूपं रहो ज्ञापयित्वा विमलवोधमन्त्रिणं तस्य बुद्ध्या
वाणचन्द्र-पालसरस्वत्याख्यं पण्डितद्वयं च सहादाय प्राचालीत् ।

इतश्च परिघ्राजिकका पर्यटन्ती सौभाग्यमञ्जरी आश्रितं दत्त्वा पुरो निविश्य “घत्से ! यौवनायुलं-
क्ष्मीणां लाभं गृह्णासि न वा ?” इत्यपृच्छत् । “को लाभः ?” इति कन्ययोक्ते तापसी स्माह-स्वेच्छया स्वादन-
पानादि । तथाहि—

पिय स्वाद च चारुलोचने ! यदतीतं वरगात्रि । तन्न ते । न हि भीरु ! गतं निवर्तते समुदयमाश्रमिदं कलेवरम्

कन्यया०—

“आयुर्यौवनलक्ष्मीणां नश्वरीणां प्रतिक्षणम् । पुण्यमेव फलं ग्राह्यं परिणामसुधारसम् ॥ ३ ॥”

तापसी०—

“न पुण्यं न पापं न जीवोऽस्ति भोक्ता, न च स्वर्गमोक्षादिभावोऽपि कश्चित् ।

तदेपां महाभ्रान्तिभावं विमुच्य, प्रबुद्धैः सदा पूरणीया स्ववाञ्छा ॥ ३ ॥”

कन्या स्माह-कथं नाम ज्ञायते जीवो नास्ति इति ? प्रत्यक्षेणादृश्यमानत्वात्, इति चेत् ? तर्हि त्व-
 दीया पूर्वजा अपि तेनैव हेतुना नाभूयन्निति वक्ष्यामः, तत्कालवर्त्तमानमानवैर्दृष्टत्वात् । पूर्वजा अभूयन्,
 इति चेत्, तोह तत्कालवर्त्तमाननिर्दिष्टत्वात् इति चेत् ? अथ को वेत्ति ज्ञानिनस्तेऽभूवन्नवा इति चेत् ?
 तर्हि तत्कालवर्त्तिमानया अप्यभयन्नया इति तुल्यमेव । अथ पूर्वजानामभावे ययं कथं भवामः ? इति अनु-
 मानात्पूर्वजा आसन्निति मन्यते, तर्हि ज्ञानिनामभावेऽविसंवाद्यागमवर्त्तसि कथं भवेयुरिति ज्ञानिनः,
 तद्दृष्टम् जीवः किं न मन्यते । एवं च यदि जीवोऽस्ति, तदा तत्कृतं पुण्यं पापं बाप्यस्ति, अन्यथा सुखि-
 दुःखिर्यादिजगद्बैचित्र्यानुपपत्तेः । अथ जन्मक्षणादौ शुभाशुभग्रहयोगात्तद् भवति इति चेत् ? तर्हि
 शुभाशुभग्रहयोगोऽपि पुण्यपापनिमित्त एव बाध्योऽन्यनिमित्तादर्शनात् । अर्थकस्मादेव पापाणाञ्जातयो-
 र्विभ्यसोपाययोः पूज्यापूज्यत्ववन्निर्निमित्तं सुखिदुःखित्वमिति चेत् ? न, प्रतीकित्वव्याभिधानधनिक-
 सोपाययोः पुण्यपुण्याभावादेव तत्र हेतुः, अन्यथा कस्यापि पुण्यवतो नाम प्रतीकित्वं विना किं नाम विभ्यं
 न पूज्यते । एवं पापिनो मूर्तिः पादप्रहारयुक्तृत्यादिविडम्बनान्यायमपि स्थाप्यम् । ततो यदीत्थं पुण्यपापे
 विभज्यते, तदा तन्निमित्तौ स्वर्गनरकौ जायमानौ केन पार्येते । किञ्च-“पुण्यपापक्षये मोक्षः” इति वचनाज्जीव
 इव मोक्षोऽप्यस्तीति सर्वं सुस्थम् । परं प्रवृद्धैः सदा पूरणीया स्ववाञ्छा इति चेत्तव मतम्, तदाऽदृश्यमुखी त्वं
 निष्कादयेवेरप्यधुनास्माकं वाञ्छास्ति तां पूरयिष्यामः । इत्युक्त्वा दृक्संज्ञया कन्यया दास्यः प्रेरिताः, ताभिश्च

मुखमंकटिकापूर्वं तापसी गले गृहीत्वा निष्काशिता । साथ “दक्षत्वगवितामेतां यावज्जीवं महामूर्खस्य पत्युः संकटे पातयामि” इति कोपात् क्वापि सातिशयं यक्षमाराध्य ‘सौभाग्यमञ्जरी मूर्खेण वादे जित्वा परिणेतव्या” इति वरं ययाचे । यक्षोऽपि “कामदेवकुमारान्नान्यो मूर्खस्ततस्तं तस्याः पतिं विधास्यामि” इत्युत्तवा “कामदेवः स्वयंवरे सौभाग्यमञ्जरीं परिणेष्यति” इति स्वप्नं विमलयोषाय दत्त्वा “मया कामदेवामात्यायैप स्वप्नो दत्तोऽस्ति” इति तापस्या ज्ञापयामास । मन्त्री चासंभाव्यमेतदिति चेत्तस्येव स्वप्नमस्थापयत् ।

अथ प्रातः प्रयाणान्ते सभानिचिष्टे कुमारे सा तापसी “चाञ्छितसिद्धिर्भवतात्” इत्याशिपं दत्त्वा सोऽसाहा पुरोऽस्थात् । मन्त्री प्राह—“कथमेतत्?” सा स्माह—“कुमारः कन्यां वादे जित्वा परिणेष्यति । अत्रार्थेऽयं रात्रौ त्वया स्वप्नोऽदर्शितं प्रपयः॥” ततो “अहो सत्यमेतद्” इति मन्त्री कुमाराय स्वप्नमुत्तवा तापसी सत्कृत्य विससजं । “अबइयमिदमपि कथंचित् सेत्स्यति” इति स्वस्थचिन्तौ कुमारामात्यौ मुदं भेजतुः । इतश्च सौभाग्यमञ्जरी सौधोपरि चन्द्रशालायां निविष्टाऽऽकाशे मधुरं घर्घरीस्वरं श्रुत्वा यावत्पश्यति । तावच्चन्द्र-विम्बादिवोत्तीर्णं स्वर्णघर्घरीभूषितकण्ठं रक्तचञ्चूचरणलीचनं राजहंसग्रयं गवाक्षे समेत्य सलीलं खेलन्मियो यभाये-एकेनोक्तं द्वितीयस्य, “कस्त्वं कुतः किमर्थं समेतः ।” सोऽवोचत्—“ अहं ब्रह्मलोकं ब्रह्मणो वाहनम्, ब्रह्मणो यदनात्कामदेवः सौभाग्यमञ्जरीपतिर्भावोनि श्रुत्वा तं वीक्ष्य तत्पत्नीं ब्रष्टुमागतोऽस्मि । परं त्वं कः कस्येति । ” सोऽप्युचे—“ अहमपि तत्रैव चाग्देवीचाहनम्, चाग्देवीवदना-

न्मत्प्रतिचिद्यं कामदेवो म-प्रतिचिद्यसौ भाग्यमञ्जरीपतिर्भविष्यतीति श्रुत्वा तं वीक्ष्य तत्पत्नीदर्शनार्थमत्रागतोऽस्मि ।” इति राजहंसयोर्वचः श्रुत्वा “कः कामदेवः? यथा एतावेव पृच्छामि” इति कुमारी यावदचिन्तयत् । श्रीकामदेव इति वदन्तावुत्पत्तिः । अथ चिपयणा कन्या चन्द्रलेखां सखीमूवे-“सखि ! कथं स युवा ज्ञेयः?” सख्यूचे-“मा चिपादीः, यादक्षणे स स्वयमेव प्राङ्मुंभविष्यति” इति कन्या स्वास्थं भेजे । इतश्च कामदेवः प्रतिप्रयाणं सभानिचिष्टो विद्वद्गोष्ठीक्षणे पाश्चदयस्यपण्डितयोर्मिथः कथां कुर्वन्तोरन्तरा रिमतास्यः शिरोधूननेनैव स्वं गोपयन् क्रमाद्याणारसीं प्रापतः ।

श्रीचरित्सिद्धेन राज्ञा सर्वेऽपि स्वयंवराहूता राजानो महोत्सवपुरःसरं यथोचितस्थाने स्थायिताः, विद्वोपतः कामदेवश्च । अयं प्रवेशोत्सवक्षणे वीक्षणार्थागतदासीमुखाद् भूपालागमनं श्रुत्वा तत्परीक्षार्थं कुमारीं प्रेषिता चन्द्रलेखा सखी । सा च पत्रपुष्पच दनादिपूर्णगदलीपाणिदासीपातपरिवृता निशामुखे भोगार्थं पण्ड्याजेन सर्वभूपानां चरित्राणि निरीक्ष्यादंरात्रे समेत्य कन्याग्रं प्रोवाच-“त्वामिनि ! किमुच्यते, रत्नदीपी च तुमुलः॥ यतः कोऽपि कोपेन, कोऽपि कार्पण्येन, कोऽप्यनौचित्येन, कोऽप्यहंकारेण, कोऽपि विकारेण, एवं प्रभूतभूपान् दोषविरूपान् वयं पश्यन्त्यः कामदेवस्यावासे सिहद्वार एव यावत्पदंशमस्तावत्समान्तर्निविष्टोऽनुच्छिष्टरूपलावण्याङ्गमङ्गमौभाग्यादिगुणार्थिष्ठः । चिन्तितं च-“राजहंसार्था योऽस्मत्स्वामिनीपतिः प्रोक्तः सोऽयं कामदेवः । परं प्रेष्यते क्षणमस्य सुखम् ।” तावता विद्वद्गोष्ठीक्षणे प्रवर्तमाने सस्मितं

शिरोधूननमेव कुर्वाणं कुमारं दृष्ट्वा निर्णीतमस्माभिः—“नूनं युक्तायुक्तस्थाने शिरोधूननं शापयति यदेष किञ्चिन्न वेत्ति” इति । ततः स्वामिनि! सोऽन्यः कामदेव! यो राजहंसाभ्यां प्रोक्तः । एतच्च श्रुत्वा हन्या “य-
द्भाष्यं तद्भविष्यति” इति जल्पन्ती दीर्घं निःश्वस्य सहसा शय्यायां लुलोठ । “चन्द्रलेखापि श्रान्ता तत्राशेत ।
अथ कन्या—“हा ! प्रातः स्वयंवरे किं भावि? सन्त्युरेवाथ श्रेयान्” इति ध्यात्वा कण्ठे पाशक्षेपाय शब्दमुत्तिष्ठ-
ति, तावन् “मा विपीठ, त्वत्पतिरेवासौ, यो ब्रह्मवाग्देवीभ्यामुक्तः” इति वारत्रयं यक्षप्रोक्तमाकाशवाणीमाक-
र्ण्य “कल्पान्तेऽप्याकाशवाणी नान्यथा स्यात्” इति सहर्षं सुखं सुत्वाप । इतश्च “प्रातः स्वयंवरमुद्धर्तौऽस्ति, सत्वरं
यथोपदिष्टकर्माणि कुरुष्वम्” इति पाटहि केन पटहं वादयिष्वीवुधुण्डे स्वयंवरमण्डपे “व सज्जीकृते सर्वेऽप्याहूता
राजानः प्रातःस्नानानुलिप्तभूयिताना यानाश्रित्वा महत्या छत्रचामरादिक्रदया राजमानाः “को भव्यः ?
कोऽभ्यः ?” इत्याकुलैर्लोकैरालोक्यमाना अनेकवादिभ्रनार्दैर्दिग्मण्डलान्यापूरयमाणाः स्वयंवरमण्डपं प्रविश्य
मन्त्रस्थापितसिंहासनानि यथाक्रममलं चक्रुः । राजकन्यापि राजादेशान्पूर्वं स्नाता ततो विलेपनपुष्पायलंकृता
कृताहंस्तूजना जनानुरागसागरविहितमञ्जना स्त्रीसहस्रपरिजनाध्याख्यारूढयाप्ययाना सखीभिर्गर्गियमाना पा-
णिस्थितवरमालाशोभमाना स्वयंवरमण्डपं विवेश । तदा च तत्रोपविष्टा भूषा भूपुत्राश्च दर्पणवर्शन-भाल-
स्पर्शन-क्षुरिकानर्तन-केतकीपत्रकतंनदिनानाचेष्टाः कुर्वन्ति स्म ।

अथ ग्राह प्रतीहारी—“पश्य प्रीतिस्पृशा दशा । त्वत्सौभाग्यगुणाकृष्टाः समेताः सखि ! भूसुजः ॥१॥

असौ पूर्वदिशः स्वामी चामीकरवरयुतिः । राजा गुणाकरः सर्वकलानामेकमास्पदम् ॥ २ ॥

दक्षिणाशापतिः पृथ्वीचन्द्रः सैव नरेश्वरः । पश्चिमायां महीसेनः सिन्धुदेशप्रभुस्त्वसौ ॥ ३ ॥

असाद्योध्याभीशः श्री सूरदेवन्दुपाङ्गजः । कामदेवः कामदेवतुल्यरूपो विराजते ॥ ४ ॥

अद्भुतकलिक्रीतिलङ्गमगधाधिपाः । वत्से कियन्तः शक्यन्तेऽधुना कीर्त्तयितुं नृपाः ॥ ५ ॥

सर्वेऽप्यमी गुणशतैः कलिताः कुलीनाः, प्रौढप्रतापदहनज्वलितारिमीनाः ।

एषां सुधीर्जयति यो भवतीं स भूयाद्, भर्ता तवेति कुरु संप्रति पूर्वपक्षम् ॥ ६ ॥

गणपथैरथो कन्या पूर्वपक्षं तथाकरोत् । आस्तां यथोत्तरं भूपास्तदर्थमपि नाचिदन् ॥ ७ ॥

ततो निरुत्तरीभूते राजवर्गेऽखिला जनाः । द्वाहाकारपराः प्रोद्युः पुंस्पर्क्षो विजितः स्त्रिया ॥ ८ ॥

वीक्ष्योदन्तममुं दध्यौ वैरिसिंहनृपस्तदा । कुर्मार्गेवासकौ यावज्जीवं स्थाप्या कथं हहा ॥ ९ ॥

यक्षवेशादधामात्पविशतः सूरदेवसूतः । गर्जनपुंजन्यवत्प्रोचे कन्यां सौभाग्यमञ्जरीम् ॥ १० ॥

अवधारय मद्यः शुभे ! न वयं किञ्चिदधीतिनः श्रुते । तव पुण्यवशात् प्रदग्धेऽखिलपृच्छोत्तरमुत्तरं परम् ॥

प्राग्जन्मान्तरमपि प्रियं प्रेक्ष्य मुदं दधौ । राजकन्या चकोरीव जीमूतान्तरितं विधुम् ॥ १२ ॥

प्राग्जन्मपत्नीं प्रेक्ष्याथ कामदेवः प्रमोदतः । स्वपद्महस्तं स्तम्भस्थपाञ्चालीमस्तके ददौ ॥ १३ ॥

ततः प्रोवाच पाञ्चाली कोकिलामञ्जुलं स्वरम् । वत्से ! पृच्छात्रयस्यास्य ददस्वोत्तरमद्य मे ॥ १४ ॥

आदौ दिनं वा रात्रिर्वा पीजं वाथ तवकुरः । कर्मोपक्रमयोर्मध्ये बलीगान् घटतेऽथ कः ॥ १५ ॥

सौभाग्यमधरी पृच्छाद्यपोत्तरमजानती । तदा तृतीयपृच्छाया वतुमुत्तरमिदमथक् ॥ १६ ॥

कर्मैव कारणं विद्धि सत्त्वानां सुखदुःखयोः । उपक्रमावतः कर्मं बलीय इति मे मतिः ॥ १७ ॥

पाश्चाली चाघदत्त कार्यसिद्धिर्धैरुर्मर्षेण । बाधे विजयहेतोस्त्वं तन्मा कार्पिक्रमम् ॥ १८ ॥

अथो निरुत्तरा कन्या ग्राह पाश्चालिकां प्रति । साध्वहं पिजिता किन्तु त्यमप्युत्तरमर्पण ॥ १९ ॥

ततः समस्याग्नेलिकाक्रियागुप्तकादिविनोदप्रनोत्तरेषु पाश्चालिकगा वत्तेषु कुमारी प्रोक्ते—“ पा-

श्चालि ! प्रीता तव प्रश्नोत्तरैः, परं यन्मया महीपतयः पृष्टास्तस्मै चरं जल्प इति ।”

ग्राह पाश्चालिका राजपुत्रि । सम्यग् निशम्यताम् । त्वदुक्तं नो गुणैर्बुद्धं तत्प्रत्युत्तयेते कथम् ॥ १ ॥

नन्वेतद्भू-दद् किञ्च सकलफलाफलापकृशला अपि तत्त्वधर्मोत्तरं धर्मं प्रमाणयन्ति । ते पुनरेव पाशगाः-

“ ननु शर्मिर्मुक्तिदानं नि गृह्यन्ते? नत्र स हरिः मरागो वा नीरागो वा? सराग इति चेत्? न, सरागस्यासु-

कस्य मुक्तिदानं? मासर्प्यान्, श्रममदादियन्, नीरागश्चेत्? तद्धि वीतराग एव नामान्तरेण प्रपन्नः, एवमन्यदेत्येवमपि

तथा “ब्राह्मणस्तरिण भारयति चैवमप्रापि स ब्राह्मणो नृपेण वा क्रियया वा? धेयेण वेत्? न, नटापेरपि प्राप्ता-

पप्रमदान् । क्रियया चैव? नहि सा क्रियाः हिंसायुगान्तेन गनीला किञ्चन्यस्याऽन्यस्या वा? अन्य-

पप्रमदान् । क्रियया चैव? नहि सा क्रियाः हिंसायुगान्तेन गनीला किञ्चन्यस्याऽन्यस्या वा? अन्य-

पप्रमदान् । क्रियया चैव? नहि सा क्रियाः हिंसायुगान्तेन गनीला किञ्चन्यस्याऽन्यस्या वा? अन्य-

पप्रमदान् । क्रियया चैव? नहि सा क्रियाः हिंसायुगान्तेन गनीला किञ्चन्यस्याऽन्यस्या वा? अन्य-

रूपाश्चेत् ? न ।

सत्यं ब्रह्म, तपो ब्रह्म चेन्द्रियनिग्रहः । सर्वभूतदया ब्रह्म एतद्ब्राह्मणलक्षणम् ॥ १ ॥

इत्युक्तिप्रामाण्यात् । अहिसादिरूपक्रियायाश्च ब्राह्मण्यमस्माकमपि संमतमेवेति ।" तथा नोदनालक्षणो धर्म इत्यप्युक्तम् । यतो नोदना यागादिक्रियाप्रवर्तकचौरूपा । यागादिक्रियाश्च हिंसात्मिकाः । सा धर्माय चेति प्रोच्यमानं "नीली गेहधवलनाय" इति वत् कस्य नाम न हास्याय ! अत एवोक्तम्—
यूपं छिन्वा पशून् हत्वा कृत्वा रुधिरकंदमम् । यथेवं गम्यते स्वर्गे नरके केन गम्यते ॥ १ ॥

ततोऽहिंसैव धर्मः । एवं सति—

मोक्षदाता वीतरागः क्रियावान् भवतारकः । शर्मदायी दयाधर्म इति तत्त्वत्रयी स्फुटम् ॥ १ ॥

इति पाञ्चालीप्रतिष्ठिततत्त्वत्रयीश्रवणेनारब्जितापि रञ्जिता राजकन्या कामदेवकण्ठे घाघदरमालां क्षिपति तावत् सर्वानपि भूपान् कामदेवसरूपरूपाग्निरिक्ष्य क्षोभमवाप । ततः "अहो आश्चर्यं हा किं भवि" इत्यादि जल्पति लोके कुमार्यां परमेष्ठिमंत्राभिमंत्रिततोयेन यदि "सत्यः श्रीमान् जैनधर्मस्तदा विलीयतां माया" इति तारं आवयित्वा वारत्रयं छटा चिक्षेपे । ततो विलीना माया । जाताः स्वभावरूपा भूपाः । हृष्टाः सर्वे लोकाः । बाला कुमारकण्ठे वरमाला मक्षिपत् ।

अथो जयजयध्वानपूवं घवलमङ्गलैः । गीयमानैर्नृपः पुत्रीयुक् कुमारं गृहेऽनयत् ॥ १ ॥

तैरेव स्वजनीभूतैर्भूषः शुभेऽहनि । अचीकरत थीचाहं महेन महता तयोः ॥ २ ॥

ततो व्यसर्जयद्राज्ञा राज्ञः सत्कारपूर्वकम् । वरवच्योः प्रषष्टे दशाहं मङ्गलादिकम् ॥ ३ ॥

मा ज्ञासीत्कोऽपि मूलत्वमिति शीघ्रं शुभक्षणे । सपत्नीकः कुमारोऽथ बचाल स्वपुरं प्रति ॥ ४ ॥

निवृत्ते च सुरे राज्ञि प्रयाणत्रितयादनु । नद्यास्तीरेऽम्बरे ग्रामे कुमारोऽस्थात्ससैन्यकः ॥ ५ ॥

इतश्च सा तापसी सौभाग्यमञ्जरी मूलपतिसंकटे पातिता, अथ परपुरुषापहारसंकटे तां पातया-

मि, इति ध्यात्वा कान्तीपुरीपतेस्तिलद्रादिदशदेशाधिपतिमहाकालादिदशनरेशसेव्यपादस्य स्वयंवरात्कान्तीं

गच्छतः कालभूपालस्येति ज्ञापयामास--“कामदेशो चालयादपि महामूर्खः, कयाचिन्मायगैवानेन सौभाग्य-

मञ्जरी जिता न तु विदत्तया । अत्रार्थं सभासमक्षं वादं याचयाम, यद्यसौ भापितो बध्नुमपि धेत्ति त-

दोऽहं यथाकुचि विद्वम्पनीया । परमीदृशं कन्यारत्नमस्थाने गच्छन्नैवोपेक्ष्यते ।” एतच्च श्रुत्वा कोऽयं चराकः

संग्रामे वादे वाऽस्माकं पुरतः कामदेवः ? इति गर्जन्तो दद्याचिरे कालादयः । तापसी च स्वकृतकूटज्ञापनेन

दुःखयामि सौभाग्यमञ्जरीम्, इत्यम्बरग्रामे समेता । तत्र च नदीतटे खेलन्तीं चन्द्रलेखां वीक्ष्य “दृष्टं मद-

वज्ञाफलं भवतस्वामिन्या, महामूढभर्तृसंकटे पातिताऽस्ति मा, पुनरयं संकटान्तरे तां पातयिष्यामि, इति

चभाषे ।” चन्द्रलेखा शीघ्रमागत्य सौभाग्यमञ्जरीं प्रति तदूचे । सौभाग्यमञ्जरी प्राह--“सखि ! अग्रेऽप्येषा-

ऽऽशंकाऽभूत्, परं ज्ञातं यदि पुनर्लज्जया पतिः समयेऽपि किञ्चिन्न वक्ति । ततस्तापसीमेवाकार्यं पृच्छयते । य-

था सर्वं ज्ञायते । ” इति तापसीमाकार्यं तन्मुखेनैव सर्वं मूलतः श्रुत्वा राजपुत्री विषण्णेत्यचिन्तयत्-
समर्थनापि सन्ताप्योऽसमर्थोऽपि हि न क्वचित् । भूपतिव्याकुलीचक्रे दुर्बलैरपि मूपकैः ॥ १ ॥

केनचिद्राज्ञा वस्त्रयेष्टापाश्वर्धे भ्राम्यन् मूपकः कम्बया ताड्यमानो नष्टोऽन्यमूपकैः सह कोपात्कोशस्था-
सर्वगमरज्जुर्भक्षयित्वा प्रथमदृष्टौ गजबन्धरज्जूरूप्यभक्षयत् । ततो मुत्कलाद्गानां दृष्टिसिक्तपृथ्वीगन्धम-
दोन्मतानां प्रतोलयादि पातयतां हस्तिनां बन्धरज्जुर्मूपकभक्षिताः श्रुत्वा कथं करिष्यते, इत्याकुलीभूतो भू-
पो मूपकैः प्रोचे--“ समर्थनापीत्यादि । ” अथो क्षमयाम्येताम्, इति तापसीं बाहौ धृत्वा विनयवाचा क्षमयि-
त्या“यक्षमाराध्य याचज्जीवं मत्पतेर्मूलं तादोपमपनय, इत्यवोचत् । तापसी स्माह--“ एवं विद्यास्ये, परं कालादयो
दशमूपाला मत्प्रेरिता भवदपहारायायान्तः सन्ति, इति ते केनाप्युपायेन तावत्प्रतीक्षयितव्याः ” इति शिक्षां
दत्त्वा साऽद्यालीत ।

विमलयोधश्च तदैव चन्द्रलेखामुखात्तत्स्वरूपं ज्ञात्वा स्वं सैन्यं चतुर्विभागीकृत्य शिक्षां दत्त्वा चतु-
र्दिक्षु प्रेष्य स्वयं सारसैन्ययुक्तः कुमारान्तोऽस्यात् । यावता कालः कालवन्नि स्वानर्थानिर्दिशः पूरयंस्तत्रागतः,
तावता चतसृषु दिक्षु चमूचतुष्टयी समुद्रचतुष्कवद्वगजगजित-हयहेषित-रथचक्रवीत्कार-पत्तिपूरहका-ढका-
नार्दीर्घमाण्डमण्डपं स्फोटयन्ती प्रादुर्भूता । तां च दृष्ट्वा किमेतत् ? इति क्षोभं प्राप्ते कालसैन्ये विमलयो-
धेन प्रेषितो भट्टः संमुखं गत्वा दक्षिणं करमूर्ध्वीकृत्य तारं चभाषे--“ भो भो वीराः । किं मुघा धैरं क्रियते ?

भूयालः केवलिनं त्रिःप्रदक्षिणीकृत्य भक्त्या नत्वा पुरः समुपाविशन् । केवली धर्मदेशनां चक्रे--

अयमुपचितकम्मन्याधिविध्वंसवैराग्यं, सकलसुरनरश्रीलाभकल्पद्रुमोऽयम् ।

अयमपि च समस्तकलेशनिर्मुक्तमुक्तिं, दिशति विशदभावाराधितः शुद्धधर्मः ॥ १ ॥

तत्राब्दानामपि कर्मणां स्वरूपग्रन्थादिहेतून् शोपादिशत्, तद्यथा-

“ पटप्रतीहारखड्गमयं हृदिश्च चित्रकृत् । कुलालकोशाधिक्षी च कर्माष्टकनिर्दर्शनम् ॥ १ ॥

तत्र ज्ञानस्याचारकत्वाज्ज्ञानाचरणीयम्, चक्षुषः पटवत् । चक्षुरचक्षुदर्शनादीनामाचारकत्वाद्दर्शनाचरणीयम्, द्रष्टुकामस्यापि राज्ञोऽनभिप्रेतलोकस्खलनकृतप्रतीहारवत् । विद्येते सुखं दुःखं वा येन तद्वेदनीयम्, जिह्वा लल्लमानमयुलिप्ततीक्ष्णखड्गधारावत् । मुह्यते जीवो येन तन्मोहनीयम्, मयवत्, तच्च द्वेधा, दर्शनमोहनीय-चारित्र्यमोहनीयभेदात्, आद्यं सम्यक्त्वलाभान्तरायकृत्, द्वितीयं चारित्र्यलाभान्तरायकृत् । एति यानि चतुर्गतिस्तत्कदेहस्य जीवस्य वारकतामित्यायुः, चौरादिपादस्य हृदिबत् । नामयति जीवं शुभाशुभगत्यादिभेदेष्विति नाम, शुभाशुभरूपकृच्चित्रकारवत् । गुरुशब्दे गयते उच्चैर्नीचैर्भावेन जीवो यःमात्तद्गोत्रम्, शुभाशुभस्य शब्दस्य मानपात्रकृत् भूमाकारवत् । दानादि कुर्वतो जीवस्यान्तरायतां यातीत्यन्तरायम्, तद्दानादि कुर्वतो राज्ञो निषेधकभाण्डारिकवत् । ” इति सर्वकर्मस्वरूपमुत्त्वा कुमारेण ज्ञानाचरणीयस्य ग्रन्थेहेतौ पृष्टे पुनः केवली प्राह--

सागरीकान्तारागोत्पन्नोत्पन्नः भूतेः । कथामि त्रीषः कस्यां महाकाव्यमिति ॥ २ ॥

तत्राणवभेदेषुमुक्तोपदि मकरचक्रमादृष्टान्तः । तथाहि—
 “मयूराणां हेमाक्षयो राजा मीमांसायां राज्ञो । तपोदनेकोपयायिनः कण्डापोऽन्यत्रान्तर्भवो महाकाव्य-
 गान् मकरचक्रजः पुत्रः । स पञ्चवर्षीयः पितृभ्यां प्रौढमहोत्तरवैर्लम्बशालायां मुक्तो यथा यथा पठति तथा
 तथा रोगैर्घस्यते । तेन नवीनं पठनं न संशयति, पूर्णवर्जितं च विस्मरति । एवं माण्डवगोऽतिक्रमे घोषने च
 समेतं गता गोष्ठीनिमित्तं विद्यत्सभायां निवसति, तदा प्रतिजिह्वारंगेण विन्नरचरत्वात् सभयानामन्विष्टो
 भवतीति । तच्छान्दरी गान् गानुपचारान् करोति, तैस्तेरधिकाधिकं वपुः क्षीयते । अतो महाकष्टपतितो मृत्युं
 वाञ्छति । तेन मातरपिटृणामपि मन्त्रदुःखम् ॥ एवं काले व्रजस्थन्यदा केवलिनं तत्रागतं श्रुत्वा राजा मयुञ्जग-
 रीबारः सन् जगन्नयवरूपवेत्तारं केवलिनं नत्वा देशनां श्रुत्वा पुत्रस्य क्लेशहेतुं प्रपद्य । केवली प्राह-‘राजन् !
 पूर्वभगे श्रीषीलरत्नधुरीणां विप्रसुतां व्री क्षिप्यावभूताम् । लघुः प्रज्ञावानिति लोकेः क्रियमाणां प्रशंसा-
 वरत्नमानो ज्येष्ठः प्रद्वेषादप्रत्यनीकतां विभ्राणो लघोः पाठान्तरायोपधातनिन्दाः प्रकुर्वते । अन्यदा ‘पङ्क्तिपादं
 मतराश्य उषघातु मत्पत्रोसनिह्वणे’ इत्यादिकमप्यन्धेतुमरूपणगाथाः पठन्निवृत्तस्तस्मात्पायात् । निरतिशय-
 रित्त्रं प्रतिपाल्य प्रान्तेऽपि समनालोक्य साधितानशानो मृत्वा ब्रह्मलोके स्वर्गसुखानि भुक्त्वा तथासौ पुत्रो-
 तीर्णः । पूर्वोपाजितज्ञानावरणीयोदयादेवं क्लेशं च प्राप्तः ।’ इत्याकण्य जातिस्मरणं प्राप्य जातसंवेगः कु-

मारः पादयोर्लंगित्वा पूर्वपापान्यालोच्य केवलप्रोक्तप्रायश्चित्तेन स्वं विशोध्य क्रमेणोत्तमार्थमारधयामास । ”
पञ्चमो हेतुर्महाशातना । सा च काल-विनय-बहुमानोपधाननिह्व-व्यञ्जनभेदार्थभेदोभयभेदप्रकारैररुष्टधा ।

तत्र कालाशातनायां सोमकुमारदृष्टान्तः-

पूर्वं श्रीजिनदाससूरीणां शिष्यो धर्मदासगणिः, कदाचित्कालवेलायामपि सिद्धान्तं वाचयन् केनापि निपिद्धः ‘ कालवेलायां पठितं किमपठितं स्यात् ? सुधासौ पाठान्तरायः ’ इति बुद्धया तथैव वाचयन् ज्ञानावरणीयं कर्म बद्ध्वाऽनालोचितोऽप्रतिक्रान्तः कालं कृत्वा सौधर्मदेवलोके गत्वा च्युत्वा च चन्द्रनरेश्वरपुत्रः सोमकुमारोऽजनि । स च ‘ ताडयित्वा पाठयोऽसौ प्रत्यहम्, इति राजादेशादेव पण्डितेन सर्वाः कलाः शिक्षितः । ’ सोमकुमारसदृशः कोऽपि न कलावान् इति वसुधापीठे ख्यातिं प्राप्नोतः । इतश्च कान्तीपतिश्रीवेणराजसुता सकलकलाकुशला सर्वोत्तमरूपा सुरूपाभिधाना ‘स्वेच्छया वरं धृणी-त्वं’ इति कलातिशयसन्तुष्टतातदत्तादेशान्महत्या सेनादिसामग्र्या प्रतिदेशं राजकुमारान् परीक्ष्यमाणा सोम-कुमारं सर्वगुणाधारं श्रुत्वा चम्पां समेता सा । तच्च ज्ञात्वा चन्द्रेण राक्षिकान्ते पण्डितः पृष्टः- ‘अस्ति सर्वकला-सु परीक्षाक्षमः कुमारः?’ पण्डितः प्राह- ‘न वेत्ति तन्न हि द्वैलोक्ये’ राज्ञोक्तम्- ‘सत्यमिदम्?’ पण्डितेनोक्तम्- ‘देव! किंकथ्यते कुमारस्य? सा कला नास्ति, यामसौ न जानाति । वाचस्पतिमपि वादे जयति । साक्षात्पुरु-षा सरस्वती । अनेकशो वारान् परीक्षितोऽस्ति।’ अथ हृष्टेन राज्ञाऽमात्यैः कारितः कुमार्याः प्रवेशोत्सवादिस-

त्कारः । निर्मापितः परीक्षामण्डपः । गृहीतं शुभं मुहूर्तम् । आहूता विख्याता भूपालाः । मिलिता अस्तौका
 लोकाः । अथ परीक्षादिने राज्ञा मण्डपे निविश्य सर्वभूसुजः सभ्याश्च मन्त्रेणुः निवेद्य सपण्डितं सोमकुमारमा-
 कार्यं सगौरवमानीता तत्र कुमारी।ततो राजादेशाबिधृते कलकले‘कन्या परीक्षां करिष्यति’इति साध्वर्ये संयलो-
 के कुमारस्य रूपलावण्यादिगुणान् दृष्ट्वा कलाकौशल्यपरीक्षां कर्तुकामा सरस्वतीचास्खलितगद्यपद्यलहरीभिर्भू-
 भृतोऽपि प्लावयन्ती क्षणमात्रं सर्वविद्यासु ह्याभ्यासं दर्शयित्वा ‘ दर्शयतु निजं नैपुण्यं कुमारः, प्रीणयतु
 सभ्यमनांसि’ इति गदित्वा यावदस्थात्कुमारी । तावत्पूर्वकृतकर्मोदयात्सोमकुमारस्य गलिता मतिः, स्खलि-
 ता जिह्वा, विस्मृतानि शास्त्राणि, चिकृतानि सर्वेन्द्रियाणीत्यधोमुखो जातः । तदा च किमपि न वक्ति
 कुमारः, इति साशंके सर्वलोके राजप्रेरितपण्डितोऽवादीत-“ वत्स ! वेत्सि संबंधास्त्राणि, ततस्त्यज ब्रह्म,
 कुरु कृपाम्, पूरय मनोरथम्, जल्पानल्पविद्यारहस्यम्, विधेहि विश्वं वक्ष्यम्, धवल्य निजं कुलम्, प्रीणय क-
 न्यामनो विमलम्, । ” एवं पुनः पुनः पण्डितेनोक्तेऽपि यदा न वक्ति किञ्चित्कुमारः । तदा रे पाप ! ‘तद्यैव
 बोलितास्तवचोविश्वासेनैव संयमिदमारब्धम् । हा ! कथं विगोपिताः स्मः’ इति कोपाद्भूयेन पण्डितो
 यन्धयित्वा वधार्थं बहिः प्रहितः । तावत्तत्र समवसृतः केवली । तत्प्रभावाच्च प्रहारेऽवलगतस्तु लोकमुखान्तत्
 श्रुत्वा राजा सपरिवारः कुमारमग्रेकृत्य पण्डितेन सह तन्नागत्य केवलिनं नत्वा कुमारीदन्तं पटुच्छ । केवली
 च पूर्वभवं श्रावयित्वा इत्यवोचत्-“ यः कालवेलायामस्वाध्याये ईर्योपथीप्रतिक्रमणाद्यविधिना चागममधी-

ते तस्य प्राज्ञस्याप्यमरे कला नैव स्फुरति ।" इत्याकर्ण्य कुमारी जातपश्चात्तापः साधुं नत्वाऽऽत्मानमित्थं नि-
 निन्द-" हा हा ज्ञानिना मया चिन्तामणिः कर्करतया, स्वर्भाणुतया नभोमणिः, करीरतया कल्पवृक्षः, कु-
 द्वापक्षतया भ्रूतपक्षः, फोलतया महागजः, सर्पतया महाध्वजः, काकतया हंसः, शिरोबन्धनतयाऽवतंसः,
 कालकूटतयाऽमृतम्, तैलतया गोघृतम्, काञ्चित्तया दुग्धम्, रुक्षतया स्निग्धम्, किङ्करतया नरेशः, कुट्टया-
 फ्यतया सर्वज्ञोपदेशश्चित्ते चिन्तितः ।" तेनैवं विगुप्तोऽस्मि । ततो भगवन् ! दीक्षां दद्या मामस्मात्पापान्मोचये-
 त्ति । तदा च कुमारी तानि तद्वर्चास्याकर्ण्याहो सम्यक्त्वलाभकौशल्यं चिना कथमीदृशोक्तिः स्फुरति । न-
 नूनमेव महाविद्यानपि कर्मोदयादेव तदा किञ्चिद्वोचाच्च । अतोऽत्र भवेऽसावेव मत्पतिरिति निश्चित्य केवलि-
 नमप्राक्षीत्-" अस्ति मे भगवन् ! दीक्षा न वा इति । " केवल्यवोचत्-" अस्ति युवयोर्भोगफलकर्मोदयाद-
 नु दीक्षा ! " ततः केवलिदत्तप्रायश्चित्तनात्मानं विशोध्य कुमारः कुमारीं परिणीय चिरं भोगान् युवस्या स-
 भायौ दीक्षामादाय प्रान्तेऽनशनात्सर्वार्थसिद्धिमवाप ॥१॥"

चिनयाशातनायां भाविनः श्रणिकराजस्य कथा—

किल भाविनोऽपश्चिमश्रीवीरजिनस्य चारुके राजगृहे श्रणिको राजा भावी । स च सिंहासने निवे-
 श्य मातङ्गमग्रे ऊर्ध्वं संस्थाप्य खड्गमाकृत्याकृष्टिचिन्तां पृच्छति । मातङ्गश्च भीतो चक्ष्यति परं राज्ञो न स्फुर-
 ति । ततो "देव ! चिनयं पिना चिन्ता न स्फुरति" इत्यभयकुमारमन्त्रिवचसा महीशो मातङ्गमासने स्वकीये

निवेद्य स्वयमेव योजिताञ्जलिर्वियामादास्यति, ततः स्फुरिष्यति । इत्येवं सर्वशास्त्राणि चिन्तयेन्नैव सफलानि स्युः ॥ २ ॥

पहुमानं मानसी भक्तिः । तस्यां छात्रद्वयकथा—

एकस्य पण्डितस्य द्वौ छात्रौ । धन्यो धर्मश्च । धर्मः शास्त्रोपरि । पहुमानं चिन्तयं विधत्ते । धन्यस्तु न तथा । अन्यदा पण्डितेन निमित्तमध्याप्य परिक्षार्थं प्रेषितौ छात्रौ । राजमार्गे प्रौढपदानि वीक्ष्य धन्योऽधा-
दीत्—“ इमानि हस्तिनः पदानि । ” धर्मेणोक्तं विचार्य—“ हस्तिन्याः पदानि, सा च यामासिकाणां, तस्यां चासन्नपुत्रप्रसवा राज्ञी चरिताऽस्ति” एवं याचयन्तौ पुरावृ चर्हिर्गतौ । तादृशीमेव हस्तिनीं वीक्ष्य ज-
वनिफान्तरितापा राज्ञ्याः पुत्रप्रसवं च श्रुत्या पुनश्चलितौ क्वापि ग्रामे सरस्तीरे निचिष्टौ एकया वृद्धया वृष्टौ—“ मम पुत्रो देशान्तरे गतः कदैष्यतीति । ” तावता कयाचिक्षापीं तोयेन श्रुत्वा क्षीर्यं रोष्यमाणौ घटः पतित्वा भग्नस्ताभ्यां दृष्टः । धन्येनोक्तम्—“भद्रे विनष्टो हि तव पुत्रः ।” तदा धर्मेणोक्तम्—“मातः ।
शीघ्रं गृहं व्रज, समेतस्ते पुत्रः । ” स्वविरा गृहं गता पुत्रं समेतं वीक्ष्य हृष्टाऽक्षतपात्र-कुङ्कुम-कुसुम-पुगी-
फलादिकमादाय सरस्यागत्य धर्मं चर्चापयामास । ततो ब्राह्मणं प्रोचतुः स्वं स्वं ज्ञानम् ।
गुरुणा कथमिति पृष्टे धन्योऽभणत्—“ प्रौढपदानि दृष्ट्वा हस्तिनः पदानि, घटो भग्नो जलं गतं तथा देहो
भग्नो जीवो गतो मयेत्युक्तम् । ” धर्मेणोक्तम्—निरोधानुमानेन हस्तिनीम्, पथि वामदिग्यर्चिष्टृक्षपद्मादिरा-

कृष्टमिति वामाक्षिकाणां, तस्यां च राजा वा राज्ञी वाऽन्यः, परं कौसंभतंतवो धृत्तिकण्टकेषु दृष्टा इति राज्ञी, तस्याश्च बटसपाधो विश्रम्य हस्ताभ्यां भुवमाक्रम्योत्तिष्ठन्त्या दक्षिणपाणेनिमग्नतमं प्रतिविम्बं दृष्ट्वा प्रत्यासन्नपुत्रप्रसवा । तथा या घटसृत्तिका भूमितः पृथग् गता सा तस्या मिलिता, यद्य जलं सरोजलात्पृथक्कृतं तदपि तस्य मिलितम्, ततो नूनं धृष्टायाः पुत्रः पृथग्भूतोऽस्या मिलन्येव ।” इति द्वयोरपि बुद्धिं श्रुत्वा गुरु-
णोचे-“वत्सौ यः सयष्टुमानं गुकं सेवते तस्य सम्यग्धीः स्फुरति, नान्यस्यैवेति बहुमानाद् गुरुः सेव्यः ॥ १ ॥

यदिवा श्रुतं प्राप्यबहुमाने घट्टमाने वा शकटपितोदाहरणम्—

गङ्गाकुलवासिनौ द्वौ घन्यू एकत्र गच्छे प्रव्रजितौ । तत्रैको बहुश्रुतत्वादाचार्यो जातः । सर्वं दिनं शि-
ष्यः शान्नार्थं मेच्यमानो विश्रामं कदापि नाप्नोति । रात्रावपि सूत्रार्थचिन्तनव्याख्यादिभिः सुखनिद्रां न ल-
भते । अन्यदा स तूरिमध्येऽप्यवरके मूर्खं सुखोपविष्टं निजं घन्युं दृष्ट्वाऽचिन्तयत्—“अहो? घन्यो मे भ्राता
मूर्गत्वात् केनापि नो रोयते । अहं पुनरजाखड्गगतुल्येन ज्ञानेन क्लेशं प्राप्तः सदा । तद्युक्तं केनापि यतः—
मूर्खत्वं हि सते ? ममापि रुचितं यस्मिन्निमेऽष्टौ गुणा । निश्चिन्तो बहुभोजनोऽन्नपमना नक्तंदिवा शायकः ।
कार्यकार्यविचारणान्धधियो मानापमाने समः, प्रायेणामयवर्जितो दृढचपुर्मुखः सुखं जीवति ॥ १ ॥”

नैवं भावितवान् यतः—

नानाशान्त्रसुभापितामृतरसैः श्रोत्रोत्सवं कुवंतां । येषां यान्ति दिनानि पण्डितजनः पायामखिन्नात्मनाम् ।

तेषां जन्म-च जीयते च सफलं तैरेव भूर्भुविता, शेषैः किं पशुवद्विवेकविकलैर्भूभारभूर्तैर्नरैः ॥ २ ॥

एवं चासौ ज्ञानायकृमानाज्ञानावरणीयं कर्म यद्ब्रह्मानालोचिताप्रतिकान्तः कृतानशनो मृत्वा देवलो-
के गत्याऽमरसील्यं भुत्तया प्रान्ते च्युत्वाऽत्रैव भरते क्वाप्याभीरकुले सुतो जाताः । यौवने पितृभ्यां परिणा-
यितस्तस्य सुरूपेति कन्याऽभूत् । अन्यदा स आभीरो यौवनमाप्तां तां शकटधुरि निवेदन्याभिरैः सह धृत
चिक्रेतुं पुरं प्रति कचाल । मार्गे आभीराणां तामेव पश्यतां शकटान्युत्पथं गतान्यास्फाल्य भग्नानीति ।
तैस्तयोरशकटाऽशकटपितेति नाम्नी दत्ते । ततोऽशकटपिता काले कन्यां विवाह्य वैराग्यात् कथापि गच्छे
प्रव्रज्य योगोदग्रहणपूर्वमुत्तराध्ययनान्तधनुर्मसंख्यमध्ययनं पठितुं लग्नः । परं पूर्वाजितज्ञानावरणकर्मोदया-
दाचाम्लदयेनाप्येकापि गाथा नागात् । ततो गुरुणाऽनुज्ञाप्यतेऽखेदमित्युक्तं कीदृशोऽस्य योग इति सोऽपृच्छ-
त् । गुरुराह-“ यावदिदं नैति तावदाचाम्लानीति । ” सोऽप्येतामेव प्रतिज्ञां कृत्या निर्याचाम्लतपास्तप-
ठति, तथापि नायाति । ततः “अहो ? मूर्खोऽयं नित्यमेतदेवाधीते” इति निन्यमानो रुष्यति । केऽपीदं कथय-
न्ति-“अहो ? धन्योऽयं कथं सोऽयमः पठति । ” इति स्तूयमानस्तुष्यति, इति ज्ञात्वा गुरुणोक्तः-“ यत्नम इवम-
ध्ययनं मुत्तवा ‘ म रुसि मतूसि ’ इत्येवं पठ । ” स च तीव्रकर्मोदयात्तस्य स्थाने स्मायमाणोऽपि ‘ मास तु-
स ’ इत्यधीयते । तस्यैवमाचाम्लतपसा द्वादशवर्षातिक्रमेऽशेषं तत्कर्म क्षीणम् । ततः सर्वज्ञानविभागी
जातः । अतः श्रतं बहु मन्तव्यम् ॥ ३ ॥

उपधानं योगतपः । तद्विना सिद्धान्तवाचने आशातनायां सिंहकथा—

कौशाभ्यां सिद्धो राजा यलीयान् । स कुगुरुसेवया खेत्तकं कुर्वन्नरण्ये साधुना, योधितः पापभीरुः
श्रीदमघोपाचार्येणाश्च प्रव्रज्य योगोद्वहनपूर्वं चत्वार्यङ्गानि प्रवाचितवान् । ततो गुरुभिर्विहारे कृते सुकुमार-
त्वापाप्मासिकयोगोद्वहनाभावेऽपि भगवत्पाद्यद्रानि वाचयन् कुण्डी जातो महावेदनां दुष्टकैः । अथो गुरुभि-
स्तन्नागत्पायिधिवाचनातो मिथ्याहृदेभ्यः छलितोऽसाविति ध्यानाज्ज्ञात्वा कायोत्सर्गाकुण्डाशासनदेवीय-
लात् प्रत्यनीकादेर्वीं शमयित्वा राजपिर्निरामयः कृतः । अथ सम्पगालोच्य प्रायश्चित्तेन स्वं विशोध्य सर्व-
योगोद्वहनादिना ज्ञानमाराध्य मुक्तिसौख्यभाग् बभूव ॥ ४ ॥

निहृवो गुरोरपलापः । तत्र विप्रकथा—

कोऽपि ब्राह्मणो दुर्भिक्षभावादिदेशं गतो विद्यावलादाकाशस्थया भण्डिकया सह गच्छन्तं नापितं
वीक्ष्य तत्सेवया तां विद्यां लब्ध्वा प्रतिष्ठां श्रियं च प्राप्तः । सुभिक्षे स्वं देशं गतो लोकैः पृष्टः—“कस्ते गुरुः”
सोऽपि नीचगुरुलज्जया महत्स्ववन्तं गुरुं वदंस्तत्कालं ब्रष्टवियो जातो धौतपोतिश्चाकाशात्पतित इति ॥५॥
व्यञ्जनं सिद्धान्ताक्षरम्, तस्य भेदो विन्दुमात्रादिना परावर्त्तो न्यूनाधिकता । एवमर्थस्य, तदुभयस्या-

पि भेदो वाच्य एव । तन्नाशातनायां मित्रचतुष्ककथा—

वसन्तपुरे जितारिराजस्य चतसृणां राज्ञीनां क्रमेण चत्वारः पुत्रा रुद्र-मेघ-धीर-वीरनामानः प्राय-

जन्मस्नेहान्मिथोचितक्रीडायुक्ताः क्रीडन्ति। परं रुद्रस्य वदतो जिह्वा विलगति। मेघस्यान्यद्वदतोऽन्यदेवायाति।
घीरस्य बाणी अस्फुटत्वाच्च परैरीप्स्यते। वीरो मूकत्वाद्यक्तुं न शक्नोति। अन्यदा ते चरवारोऽपि पोडश-
वर्षा यौवनान्तर्गताः। तदा साधुं ध्यानलीनं चीक्ष्य वितर्कं कुर्वन्तः साधुना शृष्टाः--“भोः? कुतः समेता
भवन्तः।” रुद्रेणोक्तम्--“किं पृच्छथे! ननु नगरादागता वयम्।” मुनिः प्रोचे--“नाहं तत्पृच्छामि।
कुतो भवादागता इति पृच्छामि। रुद्रो जल्पति--“भोभोः! पाखण्डिन्! किमेवं यक्तां वाचं वदसि। किं
कोऽपि पूर्यभवानपि वेत्ति?।” ऋषिर्वभाषे--“कोऽपि कोऽपि वेत्ति। यदि कौतुकम्, अणुत भवानभवावृभव-
न्तोऽभ्येताः।” इत्याकर्ण्य कोपादुक्तकोशान् खड्गानुत्पाद्य रे, रे! असम्बद्धं लपसि। पश्य किं कुर्मं इत्याक्रो-
शन्तो हन्तुं धावितास्तपःप्रभावाच्च स्तम्भीभूता दीनास्या इत्यूचुः--“ऋषे! सत्यमुक्तं कोऽन्न प्रप्ययः।”
साधुनोक्तम्--“वीक्ष्यध्वं प्रप्ययम्। पुराऽत्रैव पुरे सम्यग्दृष्टिर्मज्जाजिनोऽग्निशर्मा विप्रोऽभूत्। तस्य वत्वारः
पुत्राः पूर्णः पद्मः पञ्चाननः भीमाख्या आर्यवेदान् पठित्वा नवतत्त्वादिविचारग्रन्थान् भणिताः विचारज्ञा जाताः
परिणीताश्च। अन्यदा पिता पुत्रान् कुटुम्बभारे नियोज्य वीक्षां चादाय तपसाऽवधिज्ञानी जज्ञे। तत्पुत्रास्तु
पदा विद्वद्गोष्ठौ कुर्वन्ति तदा प्रज्ञामदेन पूर्णः सुवभेदं कुरुते--‘यथा धम्मो मंगलमुत्क्रिद्विमिति पुणं कल्लण-
मुत्कोसम्।’ पद्मश्चार्थपेदं विधत्ते यथा--‘धम्मो मंगलमुत्कटं धर्मो धातुरर्थान् सुवर्णमुत्कटं मङ्गलं सर्वार्थसाध-
कत्वात्।’ पञ्चाननश्चोभयभेदं करोति यथा--‘धर्मो मङ्गलमुत्कट धर्मो धातुर्मङ्गलग्रहवन्मयाधिकारात् क्रौर्यल-

लुना सर्थार्थसिद्धिं गत्वान्नैव भरते आवस्त्या सुग्रीवराजस्य वैमात्रेयाः पुत्रा जज्ञिरे हंसः कंसः कामः
 कुंभश्च । कालेऽचिरात्सकलकलाः कलयित्वा वयःस्थाः सुखक्रीडां क्रीडन्तो वर्तन्ते । इतश्च कोशलायां प्रताप-
 राजचतुष्टयां राक्षीनां चतस्रः कन्याः सोमश्री-सत्यश्री-धनश्री-गुणश्रीनामानो वर्तन्ते । ताश्चान्यदा प्रीत्या
 रेलन्त्यः स्वं स्वं मनोरथं क्रमात्प्रकाशयन् प्रतिज्ञामकायुः-“यो यामेन श्लोकसहस्रपाठां दत्ते स मे भर्ता ?
 एकबारी श्लोकसहस्रं श्रुतं धारयति स मे पतिः २, यो यामेन श्लोकसहस्रं नव्यं करोति स मामुबहति ३,
 एकैकस्य श्लोकस्य नः सहस्रमर्थं यत्किं स मे दोग्धा ४ ।” इत्येतत्तासां वाचः श्रुत्वा पिता स्वयं वरोत्सवार्थं
 राज्ञो राजकुमारोऽधाकारयत् । तदा च सुग्रीवोऽपि सपुत्रस्तन्नागात् । अथ स्वयं वरमण्डपे निविष्टे राजलोके
 समागता नरयिमानारुढाश्चतस्रोऽपि कुमायः प्रतिहारां राजवर्णने कृते निजनिजप्रतिज्ञां प्रकटयामासुः ।
 ततस्तत्प्रतिज्ञापूरणेऽशक्तत्वात्तूष्णीस्थिते सर्वराजवर्गे सुग्रीवराजादेशाथतुभिरपि कुमारैः क्रमात् पूरितास्ता-
 सां प्रतिज्ञाः । क्षिप्त्वा पालाभिस्तेषां कण्ठे वरमाला । जातो जयजयारवः । तदा च तद्गुणरञ्जितचेतोभि-
 र्भूषिस्तेषां प्रत्येकं प्रत्येकं दत्ता द्वाविंशद् द्वाविंशत्कन्यकाः । निष्पन्नो विवाहोत्सवः । सर्वेऽपि सम्मानिता
 राजानः स्वं स्वं स्थानं ययुः । अतीते दशाहोत्सवे सचधूर्तैः कुमारैः सह सुग्रीवो राजा स्वपुरीं गत्वा राज्य-
 मपालयत् । कुमारश्चत्वारोऽपि महामाजतया सूर्यातिं प्राप्ताः । अतो दूरदेशवासिनोऽनेके राजानो राजकुमा-
 राश्च महापण्डितयुक्ताः सर्वशास्त्रसन्देशापनोदार्थं तत्रागत्य राजसभास्थितास्तान्समुपासन्ते । एवं पितुः

भ्या उत्कृष्टः ।' भीमः सिद्धान्तार्थं विपरीतं व्याख्याय धर्मस्यावर्णवादं करोति यथा—' धर्मं उत्कृष्टमङ्गलं
 शान्तरसत्वेनाकिञ्चित्करत्वात् । ततः पापं मङ्गलमुत्कृष्टं हि साऽसत्यचीर्यादितद्भेदानां सर्वकार्यकरत्वात् ।'
 एवं ते तीव्रं ज्ञानावरणीयं कर्म बध्नन्ति स्म । तथा लाभादुन्मार्गदेशेन सन्मार्गनाशनेन च तिर्यग्गतिमज्ज-
 यन्ति स्म । अन्यदा ग्रीष्मे मध्याह्ने प्रदीपने सीत्रे लग्ने सारभाण्डार्कवर्णाय गृहान्तःप्रविष्टा आर्त्तध्यानेन
 विनष्टास्तत्रैव पुरे पातङ्गपादके श्वाना जाताः । ते च जलं प्रति घावन्तः कदाचिन्मां पूर्वजन्मपितरं पथ्यागच्छ-
 भं दृष्ट्वा तारस्वरं भाषन्तो धाविताः, सनामग्राहं च मया नामतो वादिताः, मामवलोक्यन्तो जातिस्मरणं
 प्रापुः । अथ च स्मृतनिजपापाज्जातपञ्चात्तापाः साधितानशना राजपाटिकां गच्छता राज्ञा पूज्यमाना
 राजधान्यामेव भृता राजपुत्रा भवन्तोऽवतीर्णाः । अहं तु संसारसम्बन्धे भवत्पिताऽग्निशर्मा ।' इति यतिवाचं
 कुमारपरिवारमुखार्च्छुत्वा राजा तत्राययौ । तदा कौतुकाग्निमितेन लोकेन मुनिरुपलक्षितो बन्दिताश्च ।
 राज्ञाऽथ किमेतदिति पृष्ठे साधुनोचे—“भवत्पुत्राः सर्वे ते प्राग्भवनिजाचासकुटुम्बादि वीक्ष्य प्रत्ययमुत्पादयि-
 व्यन्ति ।” ततो राज्ञा लोकादग्निशर्मण्यहं ज्ञात्वा पुत्रास्तत्रानीनाः पूर्वानुभूतस्वकुटुम्बादि निरीक्ष्य जाति
 स्मृत्वा “हा ! कथं हारितो मानुषो भवः । अथ प्रवक्ष्य पापाच्छुद्रामः” इति वैराग्यात्पितरौ महाग्रहेण परी-
 प्लित्वा मुनिना सह श्रीगुणाकरसूरिपार्श्वं गत्वा दीक्षां जगृहुः । ततो ज्ञानस्य कालाद्यष्टाशातनात्यागेन सर्व
 गर्भं मुक्त्वा ज्ञानिनो भक्तपानानयनविश्रामणादिभक्त्या च बहु ज्ञानावरणीयं कर्म क्षपयित्वा पण्डितम्

त्युना सर्वार्थसिद्धिं गत्वाद्यैव भरते श्रावस्त्यां सुग्रीवराजस्य वैमात्रेयाः पुत्रा जज्ञिरे हंसः कंसः कामः
 कुंभश्च । कालेऽचिरात्सकलकलाः कलयित्वा वयःस्थाः सुखक्रीडां क्रीडन्तो वर्तन्ते । इतश्च कोशलायां प्रताप-
 राजचतसृणां राज्ञीनां श्वत्सुः कन्याः सोमश्री-सत्यश्री-गुणश्रीनामानो वर्तन्ते । ताश्चान्यदा प्रीत्या
 खेलन्त्यः स्वं स्वं मनोरथं क्रमात्प्रकाश्रवं प्रतिज्ञामकार्षुः-“यो यामेन श्लोकसहस्रपाठां दत्ते स मे भर्ता ?
 एकवारो श्लोकसहस्रं श्रुतं धारयति स मे पतिः २, यो यामेन श्लोकसहस्रं नक्त्यं करोति स मामुबहति ३,
 एकैकस्य श्लोकस्य यः सङ्गमर्थं वक्ति स मे वोढा ४ ।” इत्येतत्तासां याचः श्रुत्वा पिता स्वयंवरोऽसवार्थं
 राज्ञो राजकुमारांश्चाकारयत् । तदा च सुग्रीवोऽपि सपुत्रस्तत्रागात् । अथ स्वयंवरमण्डपे निविष्टे राजलोकै
 समागता नरविमानारुढाश्चतस्रोऽपि कुमायः प्रतिहारां राजवर्णने कृते निजनिजप्रतिज्ञां प्रकटयामासुः ।
 ततस्तत्प्रतिज्ञापूर्णेऽशक्तत्वात्तूष्णीस्थिते संवराजवर्गे सुग्रीवराजादेशाच्चतुर्भिरपि कुमारैः क्रमात् पूरितास्ता-
 सां प्रतिज्ञाः । क्षिप्ता चालाभिस्तेषां कण्ठे चरमाला । जातो जयजयारवः । तदा च तद्गुणरश्मितनैतोभि-
 र्भूपस्तेषां प्रत्येकं प्रत्येकं दत्ता द्वाविंशद् द्वाविंशत्कन्यकाः । निष्पन्नो विवाहोत्सवः । सर्वेऽपि सम्मानिता
 राजानः स्वं स्वं स्थानं ययुः । अतीते दशाहोत्सवे सचधूकैः कुमारैः सह सुग्रीवो राजा स्वपुरीं गत्वा राज्य-
 मपालयत् । कुमारश्चात्यारोऽपि महाप्राज्ञतया स्याति प्राप्ताः । अतो दूरदेशवासिनोऽनेके राजानो राजकुमा-
 राश्च महापण्डितयुक्ताः सर्वशान्त्रसन्देशापनोदार्थं तत्रागत्य राजसभास्थितास्तान्समुपासन्ते । एवं पितुः

प्रसादात्सकलसुखानि भुञ्जानानां तेषां षट्कालोऽतिक्रान्तः । अन्यदा पुत्रादिपरिवारसहितो नरेश्वरो बने
 केवलिनं साधुं समययुतं नत्वाऽप्राक्षीत्—“ प्रभो ! केन सुकृतेनामी मत्पुत्रा महाप्राज्ञा जज्ञिरे । ” केवली
 याग्निशमं चिप्रमुखां भवेत्तुष्टकथां सर्वां मुत्तवा तृतीयभवे दीक्षामादाय ज्ञानस्य सर्वां शासनाल्यागेना-
 राधनाया ज्ञानिनां चाहङ्कारत्यागेन भक्तपानादिशुद्धपयाऽमीभिरेतत्फलं प्राप्तमित्यवादीत् । तच्चाकर्ण्य ते
 राजपुत्रा योगस्य ज्ञानस्याराधनादेतत्फलं जातं, तदा ज्ञानदर्शनचारिप्राणां संपूर्णाराधनाच्छास्यतसुखाय-
 सानं फलं भाषीति तीव्रसंवेगात्कथमपि पितरावापृच्छय सान्तःपुरं परिवारादिपरिकरं परिहृत्य श्रीकेवलि-
 पार्श्वे प्रव्रज्य निर्मलचारिघ्रात्केवलज्ञानमवाप्य सिद्धिपदं प्रापुः ॥ ८ ॥

एवं च कामदेवकुमारः केवलिसुखाज्ज्ञानावरणीयकर्मणो बन्धहेतून् धृत्वा लोकलज्जया निजाज्ञान-
 ताहेतुमपृह्वय केवलिनं नत्वा स्वसैन्यं गतः । कालादयोऽपि वैरं मुत्तवा स्वस्थानं गताः । ततो रात्रौ सुप्तं
 सर्वं जनं मुत्तवा कामदेवो देवतोपास्यमानं केवलिनं प्रणम्य निजपूर्वभवकथां पप्रच्छ । अथ भगवान् प्रोवाच-
 “ उज्जयिन्यां भीमः क्षत्रियो धृतेन सेलन्महाचौरोऽभूत् । स च मातापितृभ्यां निष्कासितोऽरण्ये स्थित-
 श्रीर्मण निर्वहति । अन्यदा काश्मीरदेशादागच्छन्तं जनं ब्राह्मणं हत्वा पुस्तकभृतं धृपभं गृहीत्वा यावदुन्मु-
 द्रयति तावन्मीपीपोतसमानमलिनस्वण्डस्यूतवस्त्रवेष्टितपुस्तकान्येव वीक्ष्य कोपात्पादाभ्यां हत्वा हत्वा
 जज्वाल । तच्च ज्ञात्वोज्जयिनीदेशेन घातितो भीमो रीव्रघ्नानाच्चतुर्थं नरकं वशासागरोपमान्यायुर्भुंसत्वा तन्दुली

मत्स्योऽभवत् । तन्म्रान्तमुद्धृतं जीविताञ्च महारौद्रध्यानान्तसप्तमं नरकं गत्वा त्रयस्त्रिंशत्सागराण्ययुमुत्तवा
 ब्राह्मणगृहे भारवाहकः पृष्ठिवाह जानः । स च तत्र त्रीणि वर्षसहस्राणि भारमुत्पाद्य द्रुतितो भूमौ पतितो
 भिक्षार्थमागतान् साधून् दृष्ट्वा प्रान्ते भद्रकभायान्मृत्वा कौशान्यां भद्रश्रेष्ठिकगृहे सोमनामा कर्मकरोऽज-
 नि । सोऽथ श्रेष्ठिना प्रकृत्या बाल्यादपि सर्वप्रकारज्ञानज्ञानविबुधत्तया सोमश्रीनामकुलपुत्रिकया विवाहितः ।
 तौ च द्वावप्यासन्नसाधुसङ्गत्या दयातत्परतया निम्मलचित्तौ श्रेष्ठिगृहे सर्वकर्माणि कुर्वन्तौ कालमतिविक्रम-
 तुः । अन्यदा चतुर्मासकदिने चैत्यपरिपाटीं कुर्वता सकुटुम्बेन घनेन सार्द्धं तौ द्वावपि प्रतिचैत्यं देवान् पूज-
 यन्तौ साधून्मत्वा दानाधिकारे इत्युपदेशं श्रुश्रुवतुः--

‘सुक्षेत्रे यथा धीजमुप्तं दत्ते फलं बहु । तथैह पुण्यक्षेत्रोप्तं वित्तमल्पमपि ध्रुवम् ॥ ? ॥

पुण्यक्षेत्राणि चामूनि--

नियदव्यमव्यजिणिदमवणजिर्णवियपवरपइष्ठासु । वियरइ पसइत्थपुत्थयसुत्तिथित्थयरजत्तासु ॥ ? ॥

तत्रापि पुस्तकक्षेत्रस्य पुण्यमधिकं सर्वेषां पुण्यमार्गाणां प्रकाशकत्वात्, असंख्यजीवप्रतिबोधोपकार-
 त्वाञ्च । किञ्च--

सयलमियि जीयलोप तेण इह घोसिओ इमो थाओ । इक्कपि जो बुद्धत्तं सत्तं बोद्धेइ जिणवयणे ॥ ? ॥

ततो यथेकेन जीवेन बोधितेन सर्वजीवलोककृतामायुर्बोधोपणायाः फलम् । तदाऽनेकजीवप्रतियोभस्य

फलं केन वस्तु शक्यते । एकोऽपि जीयो बोध्यते शास्त्रोपदेशेन । शास्त्रस्य च पुस्तकमेवाधारः । ततो येन
 पुस्तकक्षेत्रे सत्पार्षिते तेन सर्वाणि पुण्यक्षेत्राणि सर्वे च पुण्यविधयः सत्यापिताः । इत्यादि श्रुत्वा सोम-सोम-
 श्रिगो धनश्रेष्ठिना सरोपधासं कृत्वा गृहं गत्वा स्वद्रव्यसामर्थ्येन सर्वपुण्यक्षेत्रमुत्तमं पुस्तकपुण्यक्षेत्रमेवाराध्य-
 ते । इति पर्यालोच्य प्रातः स्वर्धनेनैव सिताघृतपायसं योगं कृत्वा मिथः स्थाले परिवेष्य यावद्भोक्तुमुपविशत-
 स्तावन्मासक्षमणसाधुसमेतं वीक्ष्य सम्यग्भावतया तस्मै पायसं दत्त्वा भोगफलमर्जयतः स्म । ततः षोडश-
 दीनारैः सोमो द्वादशदीनारैः सोमश्रीः पुस्तकं लेखयामासतुः । प्रान्तकाले द्वावप्यनशनतो मृत्वा सौधमंदे-
 घलोके स्वर्गसुखानि मुत्तया सोमो भवानवतीर्णः सोमश्रीश्च सौभाग्यमञ्जरीति । पुस्तकानामाशाननाकरणा-
 न्मूर्गोऽभूत् । अथ च पुस्तकलेखनपुण्यात्पोडशमासिर्घोतसर्वं कश्मलोऽतीव विद्वान् भविष्यसि । इति केच-
 लिवचः श्रुत्वा पादयोर्लंगित्या 'भगवन् ! अज्ञानतः कृतज्ञानाशातनायाः प्रायश्चित्तं देहि ।' इति कुमारेण वि-
 श्रुते रेचली प्रोचे- "कुमार ! संप्रति मध्यमद्राविंशतितिर्थकरवारकेऽष्टमासिकं निर्मलं तपस्तप्य च षोडशमा-
 सैरेकान्तरोपवासविधेहीति ।" अत्रान्तरे तत्र स्थिता सरस्वती देवताऽबोचत्- "चतुरो ज्ञानकोशान् कारय
 ग्या चिदोपलाभः स्यात् ।" तावन्मन्त्रिणोक्तम्- "देवि ! धर्मान्तरायकृदेव वादसमुद्रः कथं तार्यः ।" देव्यो
 क्तम्- "श्रीवज्रनाभकेवलप्रसादाधिष्ठितैर्भग्नम् । सर्वमहं जाने । किञ्च सौभाग्यमञ्जरीः सौधे राजंहसौ
 स्वयंवरे पाञ्चालीचादोमारुपिणीति सर्वं तापस्याराधितो यक्षोऽस्मर्यति । अथ सम्यक्तत्त्वमूलं श्राद्धधर्मं भजस्व

यथा संयंचाङ्छितसिद्धिः स्यात् । ततः कुमारः सपत्नीकः केवलीपार्श्वे तं प्रतिपद्य स्वसंन्य यगौ । केवली लोक
प्रतियोगाय विजहार । तावत्पाप्माः काश्मीरदेशात्पण्डिताः पूर्वमाहूताः सर्वेपि विख्याता भूभुजः । निरपक्षो
वादमण्डपः । सौभाग्यमञ्जरी परपुरुषं स्वप्नेऽपि नेच्छति । परं यो हारयिष्यति स यावज्जीवमन्यस्य सेवां
विधास्यति, इति पणो जातः । भव्यदिने मिलिताः सभ्याः, निविष्टा मञ्चेषु भूषाः । उपवेशिता पण्डिताः ।
जातो वादः । सरस्वतीप्रसादाज्जीतं कामदेवेन । जयजंगारवः । भूपितं यशसा विश्वम् । ततः सेवकीभृतैः
फालादिभिः सह महोत्सवपुरः संचलितः स कुमारः स्वपुरं प्रति । अथ राजा श्रीसुरदेवः स्वपुत्रस्य कीर्तिं
श्रुत्वाऽतीव हृष्टोऽविच्छिन्नप्रयाणैः आसन्नागतस्य सन्मुखो जगाम । कुमारो भूतललुठन्मौलिस्तातं ननाम ।
अथो मिथोचितकथादिरङ्गे जायमाने पुरे च प्रत्याससीभूते राजा प्रवेशोत्सवचिथापनाय पुरो भूत्वा पुरं
ययौ । कुमारः सरस्तीरे ससैन्यः स्थितः । चन्द्रलेखा कदलीवने क्रीडार्थं गता सुवर्णपिच्छं केकिनं दृष्ट्वा
कुमारायाकथयत् । कुमारोऽपि कीर्तुकाक्षिप्तचेताः शनैः शनैस्तत्र गत्वा लीलयोऽप्युस्य पाचन्मयूरमारोह
तावत्केकी सहस्रोत्पपात् । एष यात्येष यातीति क्षणाददृशोऽभूत् । तदा वास्तंगतो रविः । प्रसृतं विश्वे तमः
शोकेन पूर्णं सैन्यं तारमरोदीत् । सौभाग्यमञ्जरी नैमित्तिकं गत्वा फलादिकं दत्त्वा दृष्टः सः प्रोचे-“ न
धार्याल्पापि शोकधीः । सार्द्धवर्षेण कुमारः प्राप्तैश्वर्योऽनैवैष्यतीति । ”-जातो ह्यपः । अथामात्यः कुमारान्ग-
मं याचदत्रैव स्वीयतामिति तत्रैव मेनामस्थापयत् । इतश्च कल्पापी कुमारं गृहीत्वा वैतालपगिरी विद्याभरत्-

क्रयतिनो रत्नाद्दस्य रथपुपुरोयाने सुमोच । ततो रत्नाद्दचकी संमुखमागत्य विनयपूर्वकं पुरान्तःसौध-
 मध्ये प्रवेद्य सिंहासने निवेद्योवाच—“ कुमारेन्द्र ! शृणु—मधुव्री रत्नमञ्जरी सिद्धायतने देवान् पूजयित्वा
 मण्डपे मधुरस्वरेण स्तोत्रमेकचित्ता पठन्ती देवार्चनाय तत्रागतया लक्ष्म्या इष्टा सस्वरा श्रुता । ततस्तुष्टया
 बरो दत्तः—‘ कामदेवस्ते यरो भूयात् ।’ स चाधुना सौभाग्यमञ्जरीं परिणीयायोध्यां स्वां पुरीं प्रतिव्रजन्नस्ति ।
 इति लक्ष्मीयचो मया ज्ञात्वा केकिञ्चिन्ना त्वमन्नानायितः ततोऽस्या मत्तुग्याः पाणिग्रहणं कुरु । ” कुमारो-
 दयादीत्—“ राजेन्द्र ! पोटशमासीमेकान्तरोपवासान् कृत्वा मया कार्यान्तराणि कार्याणि । ” वक्त्री प्राह—
 “ साधय ह्यवाञ्छितम् । ” ततः कुमारश्चक्रिसाश्रित्यातत्रिकालं सिक्कायतने देवपूजां कुर्वन्नेकचित्तः प्रायश्चित्ततपः
 सम्पूर्णं करोत् । अथ च क्षीणे ज्ञानान्तगायकर्मणि लक्ष्मी दत्ता रोहिण्यादयो महाविद्या लीलया साधयामास ।
 अथ शुभलग्ने नयनयर्महोत्सवैः रत्नमञ्जरीं परिणीय तन्नायत्र च सर्वविद्याधराधीशयद्भुमानं लभमानो
 मासदयं तत्र स्थित्वा दिव्यं विमानमारुह्य मपत्नीको विद्याधरसहस्रपरिधृतो महत्या छत्रचामरादिश्रद्धया
 राजमानो दिव्यवाचनादेन ब्रह्माण्डमापूरयन्नेव महानन्द एव महोत्सवः समेतीति सैन्यकैरुत्फुल्ललोचनमी-
 क्ष्यमाणः साद्वर्षातिक्रमे निजसैन्यमागात् । राजा तूदेवोऽपि तज्ज्ञात्वा निधृत्तशोकप्रमोदमेदुरश्रीः सान्तः
 पुरपरिवारः कुमारदर्शनोत्कण्ठया तत्रागत्य दूरादपि लुठन्तं भालेन पादौ स्पृशन्तं हर्षाश्रुधारां वधन्तं सुतं
 कराम्यामूर्ध्वोक्तयोभयकराभ्यं गाढमालिङ्गयन् परमानन्दमवाप । तं स एवाज्ञासीत् केवली वेति । अथ च-

संकटीभूतभूगोलो गजान्धरथपत्तिभिः । विद्याभृतां विमानैस्तु सम्पूर्णव्योममण्डपः ॥ १ ॥
हृद्यवायपटुध्वान-बधिरीकृतदिगणाः । कान्ताग्रसमायुक्तः पट्मातङ्गमाश्रितः ॥ २ ॥

पित्रानुगाम्यमानाध्वा महारुद्धथा विभूषितः शुभेऽहि स्फारशृङ्गारः कुमारः प्रायिशात्पुरीम् ॥ ३ ॥ त्रिभिर्विशेषकं ।
अथ राजा बहुमानपूर्वं सर्वान् भूचरान् लेखरान् समस्तभूपालान् विस्मज्य कुमारसेव्यमानपादधिरं

राज्यं पालयामास ।

अथ वर्द्धाप्यदागत्य भूपालं वनपालकः । स एव केवलज्ञानी त्यदाराममुपागमत् ॥ १ ॥

कः स एवेति राज्ञोवते पभापे वनपालकः । स्वयंवरात्कुमारेणागच्छताऽत्रन्दि यः पथि ॥ २ ॥

दत्त्वा दानं ततस्तस्मै नृपतिः पारितोषिकम् । वनं गत्वा मुनिं नत्वा श्रुत्वा तत्त्वार्थदेशनाम् ॥ ३ ॥

मध्ये पुरं समागत्य सत्यवैराग्यरङ्गतः । पुत्रं राज्येऽभिविच्यथ प्रववाजान्तिके मुनेः ॥ ४ ॥ युग्मम् ॥

नतो राज्यं पितुः प्राप्य कामधेनुरेश्वरः । पितेयातुल्यवात्सल्यपात्पालयत्यनिशं प्रजाः ॥ ५ ॥

सम्पूर्णान् भारतीकोशान् चतुरश्रतुरो नृपः । निभर्मोप्याचंयति श्वान्तशुद्धया सिद्धान्तयुक्तिभिः ॥ ६ ॥

तथाहि-जीवाभिगमे विजयदेवोत्पाते राजप्रश्रीये सूर्याभेदोत्पाते एवं दृश्यते-“असाए सभाए पुथ-

परणं लोमहृत्थणं पमज्जइ । दिग्वाए उदगघाराणं अभिमिचइ । सरसेण गोसीसचंदणेण अणुलिपइ । अ-

ग्गेहिं घरेहिं गंधेहिं अन्विणइ । जाव धूयं दलइ ।” इत्यागमवचनाद्वीनरागपूजाचत पुस्तकपूजाविधिः ।

भाग्येन चिद्रे तस्य लक्ष्मीरक्षीणकोशताम् । अतोऽसौ सर्वलोकानां मुमुचे सकलान्करान् ॥ १ ॥
 प्रजासत्स्मिन्पेऽर्धवन्निरातङ्का निरामयाः । चिरायुषो महासौख्याः शुद्धसन्ततिशालिनः ॥ २ ॥
 अग्रे पृथिव्यां सर्वत्र पटहोर्ध्वोपपूर्वकम् । प्रावर्तयन्महाज्ञानसन्नागार नराधिपः ॥ ३ ॥
 प्रतिव्रगं प्रतिव्रजं... ... । राजा नियोजयामास पाठकान्शास्त्रशिक्षणे ॥ ४ ॥
 सम्यक्शान्ताप्येकचित्तो यः पठिष्यत्यनारतम् । पूरयिष्यामि तस्याहं भोजनाच्छादनादिकम् ॥ ५ ॥
 राजनिर्मापितां श्रुत्या घोषणामिति सर्वतः । अजायन्त मजाः सर्वाः शास्त्राभ्यासकलालसाः ॥ ६ ॥
 लक्ष्मी सरस्वती चापि चिरोधं स्वस्वभावजम् । विमुच्य भूपं भेजाते रेजाते ते ततोऽधिकम् ॥ ७ ॥
 ये भूषा भरतान्दोऽस्मिन् विक्रमाक्रान्तशत्रवः । तैरप्यसेवि तत्पादद्वयी पुण्यानुभावतः ॥ ८ ॥
 तस्य विद्यायलेनाथ नाथा विद्याभृतामपि । वशीभूताः पदाम्भोजसेवाहेवाकिनोऽभवन् ॥ ९ ॥
 एवं पौडशभिर्भूषसहस्रैः सेवितक्रमः । वासुदेव इव श्रीमान् कामदेवो व्यपराजत ॥ १० ॥
 सौभाग्यमञ्जरीकुक्षिसरस्यां राजहंसवत् । राजहंसकुमारोऽर्धगुणानामेककास्पदम् ॥ ११ ॥
 अन्यदा देहकार्याणि कृत्वा लङ्कृतभूषितः । भेजे भद्रासनं भूपः संवृद्धिसंमन्यतः ॥ १२ ॥
 इतश्च-राज-युधराज-महाराज-राजमन्त्रि-श्रेष्ठि-सार्थवाह-सेनापतिसहस्रसंपूर्णायां सप्रभायां
 तस्यां सभायां जायमानेऽभग्रे नाटयादिरग्रे, प्रभृतासु पीराणिकानां पूर्वपुरुषसंकथासु, निपाद्यमाने चिपञ्चि-

तामप्रभादे शास्त्रसंवादे, विधीयमानेषु कारणिकै राज्यसारेषु व्यवहारेषु, सत्याण्यमानासु नियोगिभिर्ल्लेखका दिष्यन्तासु समानीतस्तत्र बालहारैरुदारसारशृङ्गारः श्रीराजहंसः कुमारः । तं च पञ्चवार्तिकं मरालयालमिव सकलभूपालोत्सङ्गकमलेषु संचरन्तं निरीक्ष्य महामोहोन्मुलमाने मानसे स्थितितयान्महीपतिः श्रीकामदेवः—
“अहो । कोऽयम्, कस्य सुतः, को वेत्ति, कुतः समेतः, एव यास्यति ततः कोऽनेन सम्बन्धः । केवलं पृथैवासौ सर्वस्नेहसम्बन्धः—

एक उत्पद्यते अन्तुरेक एव विपद्यते । कर्माण्यनुभवत्येकः प्रविशानि भवान्तरे ? ॥

किञ्च—

एगो मे सासओ अप्पा नाणदंसणसंजुओ । सेस्ता मे याहिरा भावा सण्वे संजोगलक्खणा ॥ १ ॥

संजोगमूला जीवेण पत्ता दुक्खपरंपरा । तग्हा संजोगसंबंधं सण्वं भावेण योसिरे ॥ २ ॥

इत्यापेकत्वभावना भावयन् भूमीपतिः क्षपकश्रेणीमारुढः क्षीणेषु चतुर्ष्वपि कर्मसु केवलज्ञानमयाप । ततो “अथतु समुत्पन्नकेवलज्ञानश्रीकामदेवराजपिः” इत्याकाशवाणीमुचरन्त्या शासनदेवतया दत्तो देवः श्रीकाम-
देवमहासुनिः केवलानन्दमहोत्सवान्तरमहो किमेतदिति साध्यं राजसहस्रैरनुगम्यमानो महीमण्डले स्थिरं विहृत्यानेकलोकान्प्रतियोध्य महोदयपदं भजे ।

रात्रहंसकुमारस्तु सर्वराजप्रधानपुरुषस्तस्य पेटे प्रतिष्ठितः प्राण्यराज्यं पालयन् सकलश्रेयःसुरधानि शुद्धंते ।
 एवं श्रीकामदेवसिखिचरितं तस्यवद्व्यादिभूमीसंत्ये श्रीमेरुतुङ्गाधिपमणगुरुणा वरसरे प्रोक्तमेतत् ।
 भुक्ता ये पुस्तकानां विद्वन्नि विष्णुशा लेखन वाचनाचार्णवृणा यर्कि च ते स्युः सकलशिवसुखपायलक्ष्मीनिवासाः ॥१॥
 श्लोकमप्यन्यथाचरसांश्च निधिता । अत्र सजासराणीनि प्रत्यसरनिरीक्षणात् ॥ १ ॥

॥ इति कामदेवकथा समाप्ता ॥